

En longitudinell studie av sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk: Betydningen av relasjonen til foreldrene

Marit Enny Gismarvik

Masteroppgave i helse- og sosialpsykologi
Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2011

Forord

Først og fremst vil jeg takke veileder Henrik Natvig, som gav meg tilgang til datasettet «Voksen i år 2000». Henrik var gjennom hele skriveprosessen tilgjengelig, engasjert og støttende. Takk for gode tilbakemeldinger, faglig innsikt og oppmuntring til selvstendig arbeid både i utvikling av problemstillinger og gjennomføring av analyser.

En stor takk går også til Maria og Trine. Som medstudenter som jobbet ut fra samme datasett som meg selv, var det spesielt godt å ha dere å snu seg til, både sosialt, faglig og metodisk.

Til slutt vil jeg takke familie og venner, som har vært svært støttende og forståelsesfulle når det gjelder en altopplukende masteroppgave. En spesiell takk til Runar som alltid stilte opp med gode klemmer, velvalgte ord og utsøkt språkvask.

Sammendrag

Skrevet av: Marit Enny Gismarvik.

Tittel: En longitudinell studie av sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk:

Betydningen av relasjonen til foreldrene

Veileder: Førsteamanuensis Henrik Natvig.

Bakgrunn: «Helgefylla» er et vanlig fenomen blant norsk ungdom. Dette er bekymringsverdig, da tidlig og høy alkoholbruk kan ha flere negative konsekvenser. Derfor er det viktig med empirisk forskningsbasert kunnskap om hva som kan forebygge alkoholbruk hos ungdom. Hensikten i denne studien var å undersøke hvordan foreldrenes alkoholbruk påvirket ungdoms alkoholbruk, og også hvordan foreldrenes relasjon til ungdommene påvirket betydningen av deres alkoholbruk. Kjønnforskjeller blant barna ble også undersøkt.

Metode: Data brukt i denne oppgaven var fra den longitudinelle to-generasjons surveyundersøkelsen «Voksen i år 2000». Utvalget bestod av 488 ungdommer og deres foreldre. Data om foreldrenes alkoholbruk og mål på foreldre-barn-relasjonen ble hentet fra 1990. Data om ungdommenes alkoholbruk i 1990, 1992 og 1995 ble brukt.

Resultater: Både foreldres alkoholbruk og deres relasjon til barna hadde signifikante sammenhenger med barnas alkoholbruk. Multiple regresjonsanalyser viste en signifikant interaksjonseffekt mellom foreldre-barn-relasjonen og foreldres alkoholbruk på 18-årige jenters alkoholbruk. Analyse av retningen på interaksjonen viste at dersom jentene hadde et dårlig forhold til foreldrene, modellerte de foreldrenes alkoholbruk i større grad enn dersom de hadde et godt forhold til foreldrene. Hos gutter ble ingen slik interaksjonseffekt funnet.

Konklusjon: Denne studien viser empirisk hvordan foreldre kan påvirke barnas alkoholbruk. Denne kunnskapen kan brukes i forebyggingsprogram som kobler unges alkoholbruk med foreldreadferd og familiebånd.

Innholdsliste

Innledning.....	1
Alkoholbruk hos unge i Norge.....	1
Prediktorer for ungdoms alkoholbruk.....	2
Predikerer alkoholbruk som ung senere alkoholbruk?	2
Andre faktorer som predikerer unges alkoholbruk.....	3
Betydningen av foreldres alkoholbruk.....	4
Banduras sosiale læringsteori.....	5
Betydningen av foreldre-barn-relasjonen.....	5
Kontrollteori.....	6
Foreldres drikking som moderator.....	7
Resiliens og sosial støtte.....	7
Sosial læringsteori.....	7
Empiri.....	8
Mor og fars betydning for ungdoms alkoholbruk.....	9
Kjønnsforskjeller.....	9
Forebygging av ungdoms alkoholbruk.....	10
Problemstillinger	12
Metode.....	13
Utvalget.....	13
Operasjonaliseringer.....	13
Ungdoms alkoholbruk.....	13
Foreldres alkoholbruk.....	14
Ungdoms forhold til foreldre.....	14
Prosedyre.....	15
Rekruttering.....	15
Spørreskjema og datainnsamling.....	15
Erstatning av missing.....	16
Foreldres alkoholvariabler.....	16
Barnas forhold til foreldrene.....	17
Frafallsanalyse.....	17
Statistiske analyser.....	18

Resultater.....	19
Korrelasjoner mellom uavhengige variabler	20
Analyseresultater.....	20
Sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk.....	20
Sammenhengen mellom foreldrerelasjon og ungdoms alkoholbruk.....	21
Forhold til foreldre som moderator mellom foreldres og barns drikking.....	22
Kjønnforskjeller.....	25
Ved alkoholbruk til mor og far.....	25
Ved forhold til foreldre.....	25
Signifikanstesting.....	26
Diskusjon.....	27
Foreldre og barns alkoholbruk.....	27
Ulikheter i mor og fars påvirkning.....	28
Foreldrerelasjonen og ungdoms alkoholbruk.....	29
Den modererende effekten av foreldre-barn-relasjonen	30
Hvorfor ble ikke sosial læringsteori støttet?.....	31
Mor og fars effekt på gutter og jenter.....	32
Kjønnforskjeller.....	32
Ved alkoholbruk til mor og far.....	33
Ved forhold til foreldre.....	33
Begrensninger ved studien	35
Forebygging og generaliserbarhet	37
Konklusjon og videre forskning.....	37
Referanseliste.....	39

Innledning

Det er ingen tvil i forskningslitteraturen om at foreldre spiller en viktig rolle i sine barns liv, og er med på å forme deres oppførsel og verdier. Ungdomsårene er preget av omveltninger, da barna prøver å oppnå autonomi og individualitet, og i løpet av disse årene begynner mange ungdommer å drikke alkohol. Det varierer når ungdommer begynner å drikke, hvor mye de drikker og hvor ofte de blir beruset. Hva har foreldre å si for hvilke drikkemønstre ungdom utvikler? Hvordan foregår denne påvirkningen?

I denne studien brukes data fra undersøkelsen «Voksen i år 2000» (VITT) for å undersøke sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk. I tillegg blir betydningen av forholdet mellom foreldre og barn utforsket. Det å ha et positivt forhold til sine foreldre blir generelt sett på som beskyttende for barns alkoholbruk (Crawford & Novak, 2002; Vakalahi, 2001), men kan det være slik at barn med et godt forhold til foreldre som drikker mye, også selv drikker mer? Dette ville vært i tråd med prinsippene for modellering (Bandura, 1977). Derimot kan man tenke seg at et godt forhold til foreldrene kan være ekstra beskyttende for barnas alkoholbruk dersom foreldrene har et høyt alkoholbruk, en hypotese støttet av resilienslitteratur (Masten & Powell, 2003) og sosial støtteteori (Farrell, Barnes & Banerjee, 1995; Wilcox, 1981). Det å undersøke sammenhengen mellom foreldre og barn og deres alkoholbruk kan føre til en bedre forståelse for hva som påvirker unges drikkemønstre, og slik være til hjelp i å utvikle fremtidige intervensjoner.

Alkoholbruk hos unge i Norge

Alkohol er det vanligste rusmiddelet både i Europa og i Norge (Helsedirektoratet, 2008a). Til tross for at salg av alkohol til unge under 18 år er forbudt (Alkoholloven, 1989), er alkoholbruk svært utbredt blant norsk ungdom under denne alderen. Vedøy og Skretting (2009) fant at i perioden 2006-2008 hadde 61 % av 15- og 16-åringene, samt 85 % av 17- og 18-åringene smakt alkohol. Gjennomsnittet på debutalderen var omtrent 15 år. Av hele utvalget, svarte 66 % at de hadde vært beruset i løpet av de siste 6 månedene, og omtrent 10 % oppga at de hadde vært beruset mer enn 25 ganger det siste halvåret (Vedøy & Skretting, 2009).

Man skiller ofte mellom et «nordisk» drikkemønster og et «kontinentalt» drikkemønster (Vedøy & Skretting, 2009). I nordiske land, Norge inkludert, er alkohol

hovedsakelig knyttet til fest og feiring, og blir vanligvis konsumert i store mengder i helger og høytider. I andre europeisk land er derimot det typiske drikkemønsteret å drikke små mengder alkohol ofte, og alkoholbruk er mer knyttet til hverdag. Data fra ESPAD (2007) viste at 66 % av norske 15-åringer ikke hadde drukket alkohol det siste året, mens gjennomsnittet i de andre europeiske landene i undersøkelsen lå på 82 %. Til tross for at norsk ungdom drikker sjeldnere enn annen europeisk ungdom, er de like ofte beruset: 39 % av norske ungdommer svarte at de hadde vært beruset minst én gang de siste 12 månedene, som var nesten identisk med gjennomsnittet til de andre europeiske landene (40 %). Den nordiske «helgefylla» er spesielt bekymringsverdig, fordi slik alkoholbruk kan få flere negative konsekvenser enn den kontinentale drikkemåten. Eksempelvis øker beruselse sannsynligheten for både vold, ulykker og dødsfall (Helsedirektoratet, 2008b). Det viser seg også at tidlig og høyt alkoholkonsum blant ungdom øker risikoen for senere alkoholproblemer og avhengighet (Grant et al., 2006). Norsk ungdoms drikkemønster er altså bekymringsverdig, og det er derfor viktig med forskning som kan bidra til å forebygge den type alkoholbruk og dens skadevirkninger.

Prediktorer for ungdoms alkoholbruk

Predikerer alkoholbruk som ung senere alkoholbruk?

Alkoholbruken til ungdom har vist seg å ha mye å si for drikkemønsteret de utvikler som voksne. Studier har vist at ungdom som drikker mye og regelmessig ved 16- og 17-årsalder har økt risiko for å utvikle alkoholproblemer og alkoholmisbruk senere i livet (Cable & Sacker, 2008; Grant et al., 2006). Det å debutere med alkohol svært tidlig kan også føre til større problemer senere i ungdomstiden. Fergusson, Lynskey & Horwood (1994) fant at barn som drakk alkohol allerede i 11-12 års alderen drakk hyppigere og mer og hadde flere alkoholrelaterte problemer som 15-åringer enn barn som var eldre da de debuterte med alkohol. Sen alkoholdebut kan forebygge alkoholproblemer (Chou & Pickering, 1992). For eksempel fant Dewit, Adlaf, Offord og Ogbourne (2000) i sin studie av nesten 6000 informanter fra Ontario, Canada, at en tidlig alkoholdebut predikerte alkoholproblemer i mye større grad enn de som var eldre da de debuterte. Blant de som begynte å drikke da de var 13 og 14 år, ble 14 % diagnostisert med alkoholmisbruk 10 år senere. Blant de som var 19 år da de begynte å drikke, var denne prosentandelen kun 2 %.

Det er mulig at denne sammenhengen mellom drikking i ung og voksen alder forårsakes av en tredjevariabel, for eksempel personlighet (Schulte, Ramo & Brown, 2009). Det er med andre ord ikke nødvendigvis noe årsaksforhold mellom alkoholbruk i ungdomstiden og senere drikking og problemer dette måtte medføre. Uansett kan disse sammenhengene gi retningslinjer for hvordan man bør forsøke å forebygge alkoholproblemer. De viser nemlig at det kan være viktig å utsette alkoholdebuten for å redusere ungdoms alkoholforbruk, samt viktigheten av å redusere ungdoms alkoholbruk når de først har begynt å drikke. Om en slik utsettelse og reduksjon har langtidseffekter på alkoholbruk er et empirisk spørsmål som det er vanskelig å se tungtveiende argumenter mot. Hvordan man kan påvirke ungdoms drikkemønster blir da en viktig utfordring for å forebygge skadelige alkoholvaner og alkoholmisbruk.

Andre faktorer som predikerer unges alkoholbruk

Det eksisterer en omfattende litteratur om hva som predikerer alkoholbruk hos unge. Blant annet har sosiodemografiske faktorer som kjønn, alder, etnisitet og sosioøkonomisk status vist seg å predikere alkoholbruk (Bautzmann et al., 2008). Egenskaper i miljøer som nabolag, skole, familie og vennegjeng har også en sammenheng med unges alkoholbruk (Hawkins, Catalano & Miller, 1992). I tillegg finnes det intrapersonlige egenskaper som predikerer alkoholbruk, for eksempel alkoholforventninger (Sher & Trull, 1994) og genetiske disposisjoner (Hrubec & Omenn, 1981).

Det er dermed tydelig at foreldrenes påvirkning på barnas alkoholbruk bare er én del av forklaringen. Fokuset i denne oppgaven rettes kun mot en begrenset del av et stort forskningsfelt, og kan ikke alene forklare alkoholbruk hos ungdom. Foreldres påvirkning spiller likevel en viktig rolle og det har blitt identifisert flere familievariabler som predikerer alkoholbruk hos unge (for review, se Ryan, Jorm & Lubman, 2010). Blant annet har alkoholbruken til foreldrene vist seg å påvirke deres barns alkoholbruk, noe som skal bli ytterligere belyst senere i oppgaven. Andre prediktorer innen familien er nivå av konflikt (Ary et al., 1999), foreldres holdninger til alkohol (Yu, 1998), kontroll og overvåking (Barnes, Reifman, Farrell & Dintcheff, 2000) og omsorgsfulle og støttende foreldre (Johnson & Pandina, 1991).

Denne oppgaven er skrevet i et sosialpsykologisk perspektiv, og fokuset er deretter. Dette kan være gunstig i et forebyggingsperspektiv, siden sosialpsykologi fokuserer på

variabler som har potensial for endring. Allikevel er det verdt å nevne andre perspektiver og deres tilnærming til ungdommers alkoholbruk, der sentrale bidragsyttere er personlighetspsykologi og biologisk psykologi. Disse retningene har vist hvordan personlighetsfaktorer og biologiske faktorer kan påvirke unges drikkemønster. Det er for eksempel påvist en sammenheng mellom alkoholkonsum, alkoholmisbruk og gener (Ducci & Goldman, 2008; Gelernter & Kranzler, 2009). Visse personlighetsfaktorer som spenningssøkende adferd og antisosiale tendenser, har også vist seg å påvirke alkoholbruk (Schulte et al., 2009). Hopfer, Crowley og Hewitt (2003) utførte en litteraturgjennomgang av 19 studier om arvelighetsfaktorer ved ungdoms rusbruk, og selv om de konkluderte med at ungdoms alkoholbruk blir påvirket av genetiske innflytelser, påpekte de at disse innflytelsene er moderate. Eksempelvis ble det i et utvalg av 17- og 18-åringer funnet at 23 % av deres rusbruk forklares av arvelighetsfaktorer, mens 65 % forklares av deres delte miljø (Han, McGue & Iacono, 1999). Selv om gener da påvirker alkoholbruken til ungdom, har miljøfaktorer også en betraktelig innflytelse. Det er også et viktig poeng at genetiske faktorer samspiller med miljøfaktorer, slik at genetiske faktorer påvirker unges alkoholbruk i større eller mindre grad ut i fra konteksten ungdommene befinner seg i. Eksempelvis har det blitt funnet at alkoholbruk hos ungdom i større grad blir påvirket av genetiske faktorer dersom foreldre ikke tillater alkoholbruk, enn dersom foreldrene aksepterer alkoholbruk (Maes et al., 1999). Med andre ord komplementerer genetikk og miljøpåvirkninger hverandre, og dermed vil styrken til genetiske påvirkninger synke dersom de miljømessige påvirkningene styrkes (Hopfer et al., 2003). Selv om genetiske faktorer ikke direkte kan endres, kan da allikevel uttrykksformen hos individet bli endret gjennom å påvirke miljøfaktorer.

Betydningen av foreldres alkoholbruk

Det har gjentatte ganger blitt funnet en positiv sammenheng mellom foreldre og barns alkoholbruk (Green, Macintyre, West & Ecob, 1991; Hops, Duncan, Duncan & Stoolmiller, 1996), der barna har en tendens til å drikke mer dersom foreldre drikker mye, og mindre dersom foreldrene har et mer moderat alkoholbruk. Denne sammenhengen er et av hovedfokusene i denne oppgaven, og vil bli belyst ut ifra Banduras sosiale læringsteori.

Banduras sosiale læringsteori

Bandura la frem sin teori om sosial læring i 1977. Et viktig punkt ved denne teorien er at læring dels foregår gjennom å observere andre, for så å imitere deres adferd. Denne formen for observasjonell læring blir gjerne kalt modellering, og er avhengig av i hvilken grad den observerte modellens adferd blir oppfattet som relevant, og om modellen oppnår et ønsket resultat (Bandura, 1977). Et annet viktig poeng er at grad av imitasjon vil øke i samsvar med beundring av modellen (Bandura & Walters, 1963). Bandura har ut i fra denne teorien blant annet vist hvordan barn lærer aggressiv adferd gjennom å observere sine foreldre (Bandura, 1978; Bandura & Walters, 1959).

Sosial læringsteori utgjør et teoretisk rasjonale som kan forklare sammenhengen mellom ungdom og deres foreldres drikking. Foreldre er gjennom sosialiseringprosessen viktige modeller og påvirkningskilder for barna, som fører til at barna ofte imiterer deres adferd. Det er dermed sannsynlig at barna, gjennom å se foreldrene drikke, blir motivert til å drikke selv (Kandel & Andrews, 1987). Siden foreldre er signifikante rollemodeller i barnas liv, er det også mer sannsynlig at de etterligner dem fremfor andre voksne (Bandura, 1977).

Empiriske studier støtter sosial læringsteori, og viser en positiv sammenheng mellom ungdoms alkoholbruk og deres foreldres alkoholbruk (Harburg, Gleiberman, DiFranceisco, Schork & Weissfeld, 1990; Johnson & Pandina, 1991; Poelen, Scholte, Willemsen, Boomsma & Engels, 2007). Denne sammenhengen er også blitt funnet ved longitudinelle studier. For eksempel fant Latendresse og kolleger (2008) at alkoholbruk hos mor og far da barna var 11 år var positivt assosiert med ungdommenes alkoholbruk ved 14 år ($B = 0,034$), og denne assosiasjonen var enda sterkere ved 17,5 år ($B = 0,219$).

Betydningen av foreldre-barn-relasjonen

Familiebånd kan bli definert som en følelse av nærhet til foreldre, og et svakt bånd mellom foreldre og barn blir betraktet som en risikofaktor for problemadferd hos ungdom (Allen et al., 2002; Goldstein, Davis-Kean & Eccles, 2005; Whitbeck, Conger & Kao, 1993). I samsvar med dette har et godt forhold til foreldre i flere studier vært negativt relatert til ungdoms drikking (Crawford & Novak, 2002; Kuntsche & Kuendig, 2006; Vakalahi, 2001), som kan begrunnes ut fra Hirschis (1969) sosiale kontrollteori.

Kontrollteori

Kontrollteori ble lagt frem av Hirschi i 1969. Teoriens grunnleggende antagelse er at avvikende adferd oppstår når båndet mellom individet og det konvensjonelle samfunnet svekkes eller blir ødelagt. Det konvensjonelle samfunnet for ungdom blir ofte representert gjennom foreldre eller skole (Crawford & Novak, 2002). Ut fra dette perspektivet er nøkkelen til å forhindre avvikende og problematisk adferd, å skape og opprettholde et sterkt bånd til det konvensjonelle samfunn. Å ha solide og trygge bånd til ens foreldre er spesielt viktig i denne forbindelse (Crawford & Novak, 2008; Kierkus & Baer, 2002). Dette båndet skaper da grunnlaget for konformitet. En slik tilknytning er antatt å være en beskyttende faktor for ungdommers problemadferd. Dersom ungdom er emosjonelt adskilt fra deres foreldre, antas det at de mangler de interne kontrollmekanismene som kan hindre dem fra å delta i avvikende adferd (Hirschi, 1969). Dersom ungdom har sterke bånd til sine foreldre, føler de seg også sterkere bundet til deres forventninger, og som en følge av det føler de seg sterkere forpliktet til å konformere til normene i samfunnet. Hirschi (1969) definerer dette båndet som foreldrenes «psykologiske nærvær» i barnets sinn i fristende situasjoner. En viktig indikator på dette båndet er barnas følelse av hengivenhet og kjærlighet til foreldrene (Hirschi, 1969). Det å følelsesmessig identifisere seg med foreldrene, er også viktig for barnas motivasjon til å følge deres ønsker (Hirschi, 1969; Kierkus & Baer, 2002). Denne identifiseringen blir sterkere med en nær relasjon mellom foreldre og barn, noe som igjen reduserer sjansen for problemadferd, herunder alkoholbruk.

Konsistent med kontrollteori har en positiv foreldre-barn-relasjon blitt assosiert med lavere nivå av drikking hos ungdom (Kandel & Andrews, 1987; Marcos, Bahr & Johnson, 1986; Ryan et al., 2010). For eksempel fant Sokol-Katz, Dunham og Zimmerman (1997) blant 1200 amerikanske ungdommer en svak, men signifikant sammenheng mellom familietilknytning og alkoholbruk ($B = -0,13$, $p < 0,001$), der lavere nivå av familietilknytning hang sammen med et høyere alkoholbruk. Det finnes dermed både et teoretisk og empirisk grunnlag for at et godt forhold til foreldrene fører til mindre drikking hos ungdom.

Foreldres drikking som moderator

Sterke familiebånd er forventet å være beskyttende for ungdoms alkoholbruk, men få studier har undersøkt om denne beskyttende faktoren oppfører seg annerledes i spesifikke risikomiljøer, som for eksempel i familier der foreldrene drikker mye (Kuendig & Kuntsche, 2006). Til tross for noe forskning på dette området, er det generelt et oversett tema i litteraturen om ungdoms alkoholbruk (Zhang, Welte & Wieczorek, 1999).

Resiliens og sosial støtte

Ungdommer har, som nevnt, en tendens til å modellere foreldrenes alkoholbruk. Å ha foreldre som drikker mye, kan da bli sett på som en risikofaktor for ungdommers alkoholbruk. Et slikt risikomiljø trenger allikevel ikke å ha negative konsekvenser for ungdommers adferd.

Begrepet resiliens reflekterer en positiv individuell tilpasning til tross for risiko-betingelser (Luthar & Bidwell Zelazo, 2003), og resilienslitteraturen sier at effekten av skadelige oppvekstvilkår kan bli hindret ved å øke individuelle ressurser og tilpasningsevne (Masten & Powell, 2003). Sterke familiebånd kan være en viktig mekanisme for å utvikle og styrke slik kompetanse og ressurser (Masten & Powell, 2003). Med andre ord kan det være ekstra gunstig for ungdommer å ha et godt forhold til foreldrene når foreldrene drikker mye, i den forstand at de ikke modellerer foreldrenes alkoholbruk i like stor grad enn om de hadde et dårlig forhold til foreldrene. Disse antagelsene er også konsistente med sosial støtteteori. Det er funnet at sosial støtte kan ha en buffer-effekt, som gjør at personer takler vanskelige livssituasjoner bedre (Kessler & Essex, 1982; Wilcox, 1981). Å ha et godt forhold til foreldre blir sett på som en sterk indikator på sosial støtte (Baer, 2002; Farrell & Barnes, 1993). Dersom man antar at det å ha foreldre som drikker mye er en stressor for ungdommer, kan et godt forhold til foreldre føre til at ungdommer drikker mindre enn dersom de har et dårlig forhold der de ikke får like mye sosial støtte.

Sosial læringsteori

Det er altså grunnlag for å tro at et godt forhold til foreldrene er beskyttende og fører til mindre alkoholbruk blant ungdom, spesielt dersom foreldrene har et høyt alkoholkonsum. Tar man derimot utgangspunkt i Banduras sosiale læringsteori, endrer bildet seg. Dersom foreldre drikker mye alkohol, vil man ut i fra sosial læringsteori anta at observasjonell læring fører til

at barna imiterer denne adferden. Banduras forskning har vist at en beundring for modellen kan gjøre at påvirkningen blir sterkere (Bandura & Walters, 1963), dermed kan man også anta at et godt forhold til foreldrene vil forsterke imitasjonsadferden hos barna. Dette er en interessant innvending mot litteraturen som kun fremstiller et nært forhold til foreldrene som beskyttende og positivt. Dersom foreldre drikker mye, kan de være uheldige rollemodeller for sine barn, og deres påvirkningskraft kan bli enda sterkere dersom de har et nært forhold til sine barn.

Empiri

Med andre ord finnes det to motstridende sosialpsykologiske retninger som forklarer hvordan foreldres alkoholbruk modererer barnas alkoholbruk basert på forholdet de unge har til sine foreldre. Noen få studier har undersøkt denne interaksjonseffekten, men den knappe empirien som eksisterer viser ingen konsistente funn. Noen studier støtter sosial læringsteori (Andrews, Hops & Duncan, 1997; Jung, 1995), mens andre støtter resilienslitteraturen og sosial støtteteori (Farrell et al., 1995; Urberg, Goldstein & Toro, 2005; Zhang et al., 1999). Andrews og kolleger (1997) fant at ungdom med et godt forhold til foreldrene tenderte til å modellere foreldrenes alkoholbruk. Brook, Whiteman, Gordon og Brook (1986) fant også en lignende sammenheng mellom jenter og deres fedre når det gjaldt marihuanabruk. I studien viste det seg at jentene som identifiserte seg med sine fedre, hadde et lignende rusbruk som sin far, men denne sammenhengen ble ikke funnet i tilfellene hvor datteren ikke identifiserte seg med faren.

Kuendig og Kuntsche (2006) undersøkte om ungdoms persepsjon av foreldrenes alkoholbruk modererte forholdet mellom familieband og ungdommenes alkoholbruk blant et nasjonalt representativt utvalg av ungdommer i Sveits. Dersom foreldrene drakk mye, ble det funnet en sterkere negativ sammenheng mellom familieband og alkoholbruk hos unge. Med andre ord viste nære familieband seg å være ekstra gunstige for de som hadde foreldre som drakk mye. Farrell og kolleger (1995) fant i sin studie støtte for buffer-hypotesen til sosial støtteteori, da studien viste at et høyere nivå av familiekohersjon førte til at fars problemdriking hadde en mindre effekt på ungdoms alkoholbruk.

Med andre ord finnes det to motstridende sosialpsykologiske retninger som forklarer hvordan foreldres alkoholbruk modererer barnas alkoholbruk basert på forholdet de unge har til sine foreldre, og det finnes empiri som støtter begge retningene.

Mor og fars betydning for ungdoms alkoholbruk

I litteraturen om sosialiseringprosesser hos barn og i studier av familiens påvirkning på ungdoms problemadferd, har mor generelt vært den forelderen som har representert familiemiljøet (Hoeve et al., 2009; Werner & Silbereisen, 2003). Flere studier har også kun sett på effekten foreldrenes samlede alkoholbruk har på unges alkoholbruk (Scholte, Poelen, Willemsen, Boomsma & Engels, 2008). Hoeve og kolleger (2009) utførte en meta-analyse om foreldrevariablers effekt på ungdoms problemadferd, og rapporterte at 58 % av studiene ikke undersøkte mor og fars påvirkning på barna hver for seg. Undersøkelsen viste også at mindre enn 20 % av studiene fokuserte på fedres påvirkning på sine barn, selv om de studiene som har blitt gjort tyder på at far har minst like mye påvirkningskraft som mor. I kontrast til dette har studier om barn av alkoholikere ofte fokusert på fedre, og mors rolle har blitt oversett (Eliason & Skinstad, 1995).

Flere studier har vist viktigheten av å fokusere på mødre og fedre separat når det gjelder ungdommens alkoholbruk (Andrews et al., 1997; Curran & Chassin, 1996; Rittenhouse & Miller, 1984). Til tross for at forskning har vist at mor og far har ulik effekt, har det ikke blitt funnet et konsistent mønster i resultatene. For eksempel har flere studier funnet at mødres alkoholbruk hovedsakelig viser en sammenheng med ungdoms alkoholbruk (Rittenhouse & Miller, 1984; Smart & Fejer, 1972), mens andre peker mot at fars alkoholbruk har mer å si enn mors i denne sammenheng (Pollock, Schneider, Gabrielli & Goodwin, 1987; Wilks, Callan & Austin, 1989). Weinberg, Dielman, Mandell og Shope (1994) fant derimot ingen store forskjeller mellom mor og fars alkoholbruk i sammenheng med ungdoms alkoholbruk. Inkonsistente resultater har også blitt funnet ved foreldre-barn-relasjonen og ungdommers alkoholbruk. Det har blitt funnet at støtte fra far påvirker ungdommer til å drikke mindre, men ikke støtte fra mor (Curran & Chassin, 1996). Det har også blitt funnet det motsatte, nemlig at nærhet til mor, ikke far, viser signifikant beskyttelse mot ungdoms drikking (Barnes & Farrell, 1992; Brook, Whiteman, Gordon & Cohen, 1986).

Kjønnsforskjeller

Det finnes studier som tyder på at ungdoms kjønn kan moderere sammenhenger mellom foreldre og barn og deres alkoholbruk. Det har blitt funnet at barn imiterer alkoholbruken til foreldre av samme kjønn som dem selv, i større grad enn forelderen av motsatt kjønn

(Harburg, Davis & Caplan, 1982; Johnson & Pandina, 1991), noe som er konsistent med sosial læringsteori (Bussey & Bandura, 1984). Imidlertid er ikke forskning på dette området entydig. Studier har også funnet at det er jenter som blir mest påvirket av foreldres alkoholbruk (Coffelt et al., 2006; Green et al., 1991), mens andre ikke har funnet nevneverdige forskjeller mellom drikking hos jenter og gutter i sammenheng med til foreldrenes drikking (Gfroerer, 1987; Seljamo et al., 2006).

Det finnes empiri som antyder at jenter er mer sensitive for affekt og stress i deres hjemmemiljø enn gutter (Davies & Lindsay, 2004; Ge, Lorenz, Conger, Elder & Simons, 1994), noe som kan bety at et godt forhold til foreldrene kan være mer beskyttende for jenter. Dette er også støttet av «gender intensification theory» (Hill & Lynch, 1983; Werner & Silbereisen, 2003) som sier at gutter og jenter blir sosialisert ulikt, basert på kjønnsrollenes normer. Gutter blir sosialisert til å bli mer uavhengige, instrumentelle og selvstyrende, mens jenter blir sosialisert til å bli mer emosjonelt relasjonelle, ved å skape interpersonlige bånd og være oppmerksomme på andres velferd. Ut fra denne hypotesen er fokus på samhold og støtte i familien mer konsistent med den kvinnelige kjønnsrollen enn den mannlige, og dermed antas det at jenter bli mer påvirket av familieforhold enn gutter. Konsistent med teorien har det blitt funnet at konflikt mellom foreldre og barn påvirker jenter til å drikke mer enn gutter (Thompson & Wilsnack, 1987). Det har derimot også blitt funnet at kvaliteten på foreldre-barn-relasjonen påvirker gutters drikking mer enn jenters (Crawford & Novak, 2002). I tillegg har noen studier funnet relativt like sammenhenger mellom drikking og forhold til foreldre hos gutter og jenter (Brook et al., 1986; Sokol-Katz et al., 1997), så empirien er heller ikke her tydelig.

Generelt vises det ingen tydelige mønstre i empirien om hvordan gutter og jenter blir påvirket av sine foreldre. I denne oppgaven blir derfor mødre og fedres påvirkning på sine barn undersøkt separat, både for jenter og gutters alkoholbruk. Disse kjønnskillene kan være viktige dersom påvirkningen på gutter og jenter er så forskjellig at vi trenger å utvikle kjønnsespesifikke forebyggende tiltak.

Forebygging av ungdoms alkoholbruk

Når man skal utvikle et forebyggingsprogram mot unges alkoholbruk, er det viktig å ta utgangspunkt i hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer som viser seg signifikante i den eksisterende forskningen (Hawkins et al., 1992). Disse faktorene er som sagt tallrike og

innebærer både samfunnsmessige, interpersonlige og intrapersonlige aspekter. Siden alkoholbruk hos ungdom er et komplekst og sammensatt fenomen, bør et forebyggingsprogram bestå av flere komponenter som påvirker ulike sider ved alkoholbruk (Hawkins et al., 1992). Båndet mellom foreldre og barn bør være en viktig komponent i et slikt forebyggingsprogram.

«The Strengthening Family Program» (SFP) har vist seg å være et lovende forebyggingsprogram for alkoholbruk blant unge (Foxcroft, Ireland, Lister-Sharp, Lowe & Breen, 2003). Blant annet viste 667 amerikanske 6.klassinger som deltok i SPF signifikant lavere alkoholbruk fire år senere enn ungdommer i en kontrollgruppe (Spath, Redmond & Shin, 2001). SFP er et omfattende forebyggingsprogram som ble utviklet for å påvirke de mest innflytelsesrike prediktorene for alkoholbruk hos unge og for senere alkoholmisbruk. Programmet er basert på Kumpfer og Turners (1990-1991) sosial-økologiske modell og Kumpfers (1999) resiliens-rammeverk. Viktige aspekter ved programmet er å lære foreldre gode og effektive oppdragelsesstrategier og å lære barn sosiale og kommunikative evner slik at de bedre kan takle stress, konflikter og gruppepress. Det å skape sterkere bånd og mindre konflikt mellom foreldre og barn er sentralt i dette programmet (Kumpfer, Alvarado, Whiteside & Tait, 2004). En 10-års oppfølgingsstudie tyder på at SFP er et innflytelsesrikt program som kan føre til langvarige positive endringer hos foreldre, barn og familiedynamikken som helhet (Kumpfer et al., 2004).

I tillegg til å inkludere effektive komponenter i et program, kan det også være viktig å rette seg mot utsatte grupper. Siden det er blitt funnet en konsistent sammenheng mellom barn og foreldres alkoholbruk, kan det være kostnadseffektivt å rette forebyggingprogram mot unge som har foreldre med et høyt og problematisk alkoholforbruk (Hawkins et al., 1992).

Siden et nært forhold til foreldre blir sett på som viktig i forebyggingsammenheng, er det viktig å ha korrekt og nyansert kunnskap om hvordan slike relasjoner påvirker barna. Dersom foreldre som drikker mye har negativ påvirkning på barnas alkoholbruk, er dette viktig å ta hensyn til innen intervensjoner og forebygging. Det viser seg at risikofaktorer for unges alkoholbruk også predikerer annen problemadferd, blant annet antisosial adferd på skolen, kriminell adferd og tenåringsgraviditet (Hawkins, Jenson, Catalano & Lishner, 1988; Zabin, Hardy, Smith & Hirsch, 1986). Et forebyggingsprogram rettet mot å redusere alkoholbruk blant unge, kan da også ha en effekt på annen problemadferd.

Problemstillinger

Sannsynligvis er foreldres påvirkning på sine barns rusbruk undervurdert (Kandel, 1980), og flere studier har ikke undersøkt ulikheter i mor og fars påvirkning i forhold til ungdommers alkoholbruk (Hoeve et al., 2009). Kjønnforskjeller hos ungdommer, samt hvordan forholdet til foreldre kan moderere sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk er også oversette temaer i litteraturen (Zhang et al., 1999). I en forebyggingsammenheng er det viktig å undersøke hvordan ulike variabler påvirker ungdoms alkoholbruk. Forebyggingsprogram som ikke baserer seg på empirisk kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer, er generelt ikke suksessfulle (Stuart, 1974). Hansen og McNeal (1996) påpeker også at forebygging har best effekt på ungdoms alkoholbruk dersom intervensjonene rettes mot prediktorene som korrelerer høyest med unges alkoholbruk. Målsettingen til denne oppgaven er å belyse disse noe underrepresenterte temaene i litteraturen om ungdoms alkoholbruk, for slik å få et klarere bilde om hvordan foreldre påvirker sine barns drikkeadferd. Ut ifra dette ble følgende problemstillinger utviklet:

1. Er det en sammenheng mellom foreldres alkoholbruk da barna var 13 år og barnas eget alkoholbruk da de var 13, 15 og 18 år gamle?
2. Driker barna som 13-, 15- og 18-åringer mindre desto bedre forhold de hadde til foreldrene da de var 13 år?
3. Avhenger betydningen av foreldre-barn-relasjonen for barnas alkoholbruk av hvor mye foreldrene selv drakk da barna var 13 år?
4. Påvirkes gutters og jenters alkoholbruk ulikt av mødre og fedre?

Svarene på disse problemstillingene kan i lys av eksisterende empiri og teori bidra til et mer nyansert bilde av hvordan foreldre påvirker sine barn. Slik akkumulering av kunnskap er viktig i utviklingen av forskningsbaserte intervensjoner mot ungdoms alkoholbruk.

Metode

Denne oppgaven bygger på data fra undersøkelsen «Voksen i år 2000» (VITT), som er en longitudinell to-generasjonsstudie, utviklet som et samarbeidsprosjekt mellom forskere fra HEMIL-senteret ved Universitetet i Bergen. VITT-undersøkelsen omfattet mange ulike områder om helse og livsstil blant norsk ungdom, blant annet kosthold, mobbing, røyking, alkoholbruk, fysisk aktivitet og søvnvaner (Friestad & Klepp, 2006). Jeg baserer meg på innsamlinger gjort i 1990, 1992 og 1995, da barna var henholdsvis 13, 15 og 18 år gamle.

Utvalget

I nettoutvalget ble kun elever som deltok i studien både i 1990 (T1), 1992 (T2) og 1995 (T3) inkludert. Bruttoutvalget ved disse tre tidspunktene var henholdsvis 924, 962 og 779 deltagere. Dette ble redusert til de samme 488 deltakerne over de tre målingene, der 47,3 % var jenter (n = 231) og 52,7 % var gutter (n = 257). Både ungdommens mor og far måtte ha deltatt i studien for at ungdommen skulle bli inkludert i nettoutvalget. Kun foreldrenes svar ved 1990 (T1) ble tatt med i nettoutvalget.

Operasjonaliseringer

Ungdoms alkoholbruk

Ungdommenes alkoholinntak ved T2 og T3 ble beregnet ut fra summen av seks ledd. De fire første spørsmålene var: Hvor ofte drikker du a) lettvin/winecooler, b) øl, c) vin, d) brennevin/hjemmebrent? Svaralternativene var (1) aldri, (2) mer sjelden enn hver måned, (3) hver måned og (4) hver uke. Det femte spørsmålet var: Hvis du tenker spesielt på de siste 6 månedene, hvor mange ganger har du drukket så mye øl, vin eller brennevin at du tydelig har kjent deg beruset? Svaralternativene var (1) aldri, (2) en gang, (3) 2-4 ganger, (4) 5-10 ganger, (5) 11-24 ganger og (6) 25 eller flere ganger. Det sjette leddet var spørsmålet: Hvor ofte har du drukket alkohol de siste tre månedene? Svaralternativene var (1) ikke smakt, (2) 1-2 ganger de siste tre månedene, (3) en gang i måneden, (4) 2-3 ganger i måneden, (5) en gang i uken, (6) 2-3 ganger i uken, (7) 4-5 ganger i uken og (8) 6-7 ganger i uka.

Ved T1 bestod målingen av fem ledd. Den bestod av de samme leddene som ved T2

og T3, med unntak av det siste leddet om hvor ofte man har drukket alkohol i løpet av de tre siste månedene. Det siste leddet ble ikke inkludert fordi det ikke ble målt ved T1, og det fantes heller ikke noe ekvivalent spørsmål å erstatte det med.

I VITT-studiens andre år (1991) ble test-retest reliabiliteten undersøkt for alkoholmålene. Fra en utvalgt skole ble 80 elever gitt et spørreskjema med alkoholmålene, uvitende om at de ville bli bedt om å bevare de samme spørsmålene en uke senere. Test-retest reliabiliteten for alkoholskårene var 0,82 (Aas, 1995), noe som tyder på at leddene er reliable indikatorer på drikkeadferd.

Alkoholspørsmålene i VITT-undersøkelsen var de samme på de tre tidspunktene, og spørsmålene i undersøkelsen ligner på de man finner i sammenlignbare studier. Det er derfor antatt at innholdsvaliditeten til alkoholmålene er ivaretatt. Å lage sumskåre av frekvensmål på alkoholbruk har fått noe kritikk, blant annet fordi ulike drikkemønstre kan gi samme skåre (Pape, 2009). For eksempel vil lavt forbruk av både øl, vin og brennevin gi samme skåre som høyt forbruk av øl, men intet forbruk av de andre drikkesortene. Til tross for dette viser slike sumskårer en god kriterievaliditet (Natvig, 2009). Hos et utvalg av 13-15-åringer korrelerte disse sumskårene av frekvens langt bedre med alkoholforventninger, mestringsforventninger og andre indikatorer (Aas, 1993; Aas, Klepp, Laberg & Aarø, 1995), samt med ulike alkoholmål longitudinelt, enn det logisk korrekte målet «frekvens x mengde» (Natvig, 2009). I en studie av 12-19-åringer korrelerte også et slikt frekvensmål 0,81 med selvrapportert alkoholmengde (Aas & Klepp 1992). I denne studien ble en slik sumskåre brukt, men i tillegg ble et mål på beruselse inkludert i skalaen. Dette ble gjort for å holde analysene oversiktlige, og fremdeles ha et mål som inkluderte flere sider av ungdoms drikkeadferd.

Foreldres alkoholbruk

Hos foreldre ble alkoholkonsumet målt med tre ledd besvart ved T1. Foreldrene ble spurt om hvor ofte i løpet av de siste tre månedene de hadde drukket 1) øl, 2) vin og 3) brennevin. Svaralternativene var (1) aldri, (2) 1-2 ganger de siste tre månedene, (3) 1-3 ganger i måneden, (4) en gang i uken, (5) 2-3 ganger i uken og (6) 4-7 ganger i uken.

Ungdoms forhold til foreldre

Hvor godt forhold ungdommene hadde til sine foreldre, ble målt med åtte ledd. De fire første leddene var: a) Jeg har det hyggelig sammen med foreldrene mine; b) mine foreldre har god

tid til å være sammen med meg; c) mine foreldre gir meg ros og oppmuntring; d) i fritiden liker jeg å være sammen med foreldrene mine. Svaralternativene var (1) Sjelden eller aldri, (2) Ganske sjelden, (3) Av og til, (4) Ganske ofte, (5) Ofte og (6) Svært ofte. De fire neste leddene var: e) Mine foreldre og jeg pleier å komme godt overens; f) min mor og jeg forstår hverandre bra; g) min far og jeg forstår hverandre bra; h) det er godt samhold i familien vår. Her var svaralternativene (1) Stemmer ikke i det hele tatt, (2) Stemmer ikke særlig godt, (3) Stemmer noenlunde, (4) Stemmer ganske godt, (5) Stemmer godt og (6) Stemmer helt. Disse leddene ble satt sammen i en skala kalt «Forhold til foreldrene», som viste høy reliabilitet målt med Cronbachs alpha ($\alpha = 0,88$).

Prosedyre

Rekruttering

Fra samtlige 130 ungdomsskoler i Hordaland fylke, ble 22 skoler tilfeldig plukket ut (Aas, 1995). De utvalgte skolene besto av både by- og bygdeskoler, og utvalget sees på som representativt for Hordaland fylke. Før datainnsamlingen begynte, ble elever og deres foreldre informert om studien, inkludert at den var tenkt som en oppfølgingsstudie over ti år. Det ble bedt om skriftlig samtykke fra foreldrene for at barna skulle få være med i studien (Aas, Leigh, Anderssen & Jakobsen, 1998). Det var også strenge prosedyrer for å sikre konfidensialitet og beskytte identiteten til deltakerne. Det ble informert om at deltagelse var frivillig og konfidensiell, og det ble brukt identifikasjonsnummer istedenfor navn på spørreskjemaet (Aas, Jakobsen & Anderssen, 1996).

Spørreskjema og datainnsamling

Spørreskjemaet ble laget på både bokmål og nynorsk som elevene fikk utdelt etter språkpreferanse. Spørreskjemaet inneholdt en rekke ledd om helseadferd og helsevaner, som nevnt tidligere. Spørreskjemaene var ikke identiske ved de tre innsamlingstidene, da spørreskjemaet utdelt ved T3 bestod av færre ledd.

Ved T1 og T2 distribuerte forskere og universitetsansatte spørreskjemaet til de deltagende elevene i ordinære skoletimer og besvarelsen av skjemaet tok om lag to skoletimer. Ved T3 ble spørreskjemaet til elevene sendt i posten sammen med en ferdig utfylt

og frankert returkonvolutt. Det ble sendt to påminnelser om deltagelsen (Jakobsen, 1997). Spørreskjemaene til foreldrene ble sendt med elevene hjem i en lukket konvolutt, sammen med en frankert konvolutt med ferdig utfylt returadresse. Påminnelser ble også her sendt to ganger (Aas, Jakobsen & Anderssen, 1996).

Erstatning av missing

For å erstatte manglende svar, ble prosedyren for manuell erstatning av ledd fulgt. Ved en slik prosedyre utnytter man best den informasjonen man har tilgjengelig i datamaterialet (Aas, 1993). Angående de avhengige variablene om ungdommers alkoholkonsum, var manglende svar allerede erstattet i det datasettet som ble gjort tilgjengelig for denne oppgaven. Dersom svar ved T2 og/eller T1 indikerte et ikke-drikkemønster, ble svarene ved T1 erstattet med et tilsvarende ikke-drikkemønster (H. Natvig, samtale, 17. februar 2010). Missingverdier hos de som hadde drukket alkohol ble ved T1 erstattet med gjennomsnittsverdiene til gruppen av elever som hadde identisk svarmønster ved T2. Lignende erstatninger ble gjort ved T2 og T3 (H. Natvig, samtale, 17. februar 2010).

Foreldres alkoholvariabler

Av de 488 foreldrepårene som ble inkludert i studien, hadde 411 (84,2 %) mødre og 418 (85,6 %) fedre svart på alle leddene som var inkludert i alkoholmålet. Videre var det 22 (4,5 %) mødre og 28 (5,7 %) fedre som hadde missing på alle ledd, mens de resterende hadde kun missing på noen ledd. Alle manglende svar ble erstattet ved alle ledd.

Fedre og mødres erstatninger på ubesvarte ledd ble holdt atskilt. Det vil si at i mødres besvarelser ble ubesvarte ledd erstattet med gjennomsnitt fra andre mødre, og lignende prosedyre ble gjort for fedrene. Der personene oppgav at de ikke hadde drukket alkohol de siste 12 månedene, ble ubesvarte ledd erstattet med et ikke-drikkemønster.

Foreldre som ikke hadde besvart alle leddene ved T1 fikk sine ubesvarte ledd erstattet på bakgrunn av gjennomsnittsverdien til gruppen av andre mødre eller fedre som hadde identisk svarmønster på besvarte ledd ved T1. Der foreldrene ikke hadde svart på noen av leddene ved T1, ble svarene de hadde ved T2 brukt til å erstatte ubesvarte ledd. Frekvensmål på drikking hos voksne har vist høy stabilitet i flere studier (Poelen et al., 2007; Stall, 1986). I det gjeldende utvalget i denne oppgaven var også sammenhengen mellom drikkefrekvens hos

foreldre ved T1 og T2 høy ($r = 0,77$). Ut ifra dette er det rimelig å konkludere med at det er valid å bruke svar fra T2 til å erstatte svar ved T1.

Barnas forhold til foreldrene

Av de 488 ungdommene som ble inkludert i studien, hadde 406 (83,2 %) svart på alle åtte leddene som målte hva slags forhold de hadde til foreldrene. Det var 18 (3,7 %) som ikke hadde svart på noen av disse leddene, mens de resterende 64 (13,1 %) hadde svart på minst ett ledd, men ikke alle. Alle manglende svar ble erstattet.

Ungdommene som hadde besvart noen, men ikke alle ledd ved T1, fikk sine ubesvarte ledd erstattet på bakgrunn av gjennomsnittsverdien til gruppen av andre ungdommer som hadde identisk svarmønster på besvarte ledd ved T1. Ungdommene som ikke hadde noen besvarte ledd ved T1, ble erstattet med gjennomsnittsverdien til svarene hos ungdommer som hadde identiske svar ved T2. Svar på de samme leddene målt ved T1 og T2 korrelerte høyt ($r = 0,60$), dermed ble det konkludert med at svar ved T2 var rimelige å bruke til å erstatte manglende svar ved T1.

Frafallsanalyse

For å undersøke en mulig skjevhet i frafall av deltakere ble det utført en t -test som sammenlignet gjennomsnittskårene på alkoholskalaen til ungdommene som deltok i studien ved T1 og T2, og de ungdommene som kun deltok i studien ved T1 (frafallsgruppen). I frafallsgruppen var det signifikant høyere gjennomsnittskåre på alkoholbruk ($M = 8,43$, $SD = 3,62$) enn i det endelige utvalget ($M = 7,62$, $SD = 3,05$, $t(899) = 3,18$, $p < 0,01$). Forskjellen i gjennomsnittene til disse to gruppene hadde etter Cohens retningslinjer (1988) en liten effektstørrelse ($\text{Eta squared} = 0,01$).

Deskriptive analyser viste også en skjev kjønnsfordeling med flere gutter (67 %) enn jenter (33 %) i frafallsgruppen. I det endelige utvalget var kjønnsfordelingen jevnere, med 47 % jenter og 53 % gutter. Hos gutter var det en forskjell i alkoholbruk i frafallsgruppa ($M = 8,13$, $SD = 3,54$) i forhold til det endelige utvalget ($M = 7,55$, $SD = 3,16$), men denne forskjellen var ikke signifikant ($t(494) = 1,85$, $p > 0,05$). Hos jentene var det en signifikant forskjell mellom gjennomsnittskårene på alkoholbruk i frafallsgruppa ($M = 9,01$, $SD = 3,72$) og det endelige utvalget ($M = 7,67$, $SD = 2,93$), der $t(117) = 3,09$ ($p < 0,01$). Effektstørrelsen

på gjennomsnittsforskjellene hos jentene ble regnet ut og var etter Cohens retningslinjer (1988) liten ($\eta^2 = 0,02$).

Frafallsanalysen viste at de ungdommene som drikker mest, har en tendens til å falle fra i et studie som dette, sett i forhold til ungdommer med et mer moderat alkoholbruk. I tillegg viste det seg at gutter hadde større sannsynlighet enn jenter for å falle fra i en slik studie. Allikevel var det hos jentene en signifikant forskjell blant de som falt fra i forhold til de som fortsatte i studien. De jentene som falt fra skårte signifikant høyere på alkoholbrukskalaen. Generaliserbarheten til denne studien må derfor tas med litt forsiktighet. Studien underrepresentere til en viss grad de som drikker mest, spesielt blant jenter. Betydningen disse gruppene har kan derfor bli noe undervurdert. Til tross for dette er de utregnede effektstørrelsene små. Det betyr at gjennomsnittsforskjellene ikke har særlig effekt på variansen i utvalget, dermed er det sannsynlig at skjevheten i utvalget ikke vil redusere generaliserbarheten til studien i stor grad.

Statistiske analyser

Alle statistiske analyser ble gjennomført i PASW Statistics 18 for Windows. Pearson korrelasjonsanalyser ble brukt for å undersøke de ulike sammenhengene. Multippel lineær regresjonsanalyse ble brukt for å undersøke interaksjonseffektene. Ved regresjonsanalysene ble det brukt standardiserte z-skårer. Uteliggere ble sjekket med «Cook's Distance», og verdiene lå under den kritiske verdien 1 for samtlige regresjonsanalyser som ble kjørt (Tabachnick & Fidell, 2001).

Resultater

Som forventet viste deskriptive analyser at andelen ungdom som hadde drukket alkohol var større jo eldre ungdommene ble (se tabell 1). Blant 13-åringene viste de mest markante kjønnsforskjellene seg, med flere gutter (43,6 %) enn jenter (33,8 %) som drakk. Ved 15 år var kjønnsforskjellene mindre, og ved 18 år var andelen som drakk alkohol så å si lik hos jenter (90,0 %) og gutter (88,3 %). Gjennomsnittskåren på alkoholskalaen økte med årene, og var svært lik for både gutter og jenter på de tre tidspunktene.

Blant foreldrene rapporterte 89,9 % av fedrene og 84,8 % av mødrene å ha drukket øl, vin eller brennevin de siste tre månedene. Gjennomsnittskåren på alkoholbrukskalaen var også høyere hos fedrene ($M = 7,57$, $SD = 2,74$) enn hos mødrene ($M = 6,17$, $SD = 2,26$). Som forventet fra forskningslitteraturen viste dermed fedrene en tendens til å drikke noe oftere og noe mer enn mødrene i denne studien.

Tabell 1

Prosent, gjennomsnitt og standardavvik på alkoholbruk for ungdom ved 13, 15 og 18 år

		Alkoholbruk		
		13 år	15 år	18 år
Ungdom (N = 488)	Prosent	38,9	59,8	89,1
	M	6,03	10,21	15,02
	SD	1,71	4,88	5,15
Gutter (N = 257)	Prosent	43,6	56,8	88,3
	M	6,11	10,11	15,73
	SD	1,65	4,86	5,47
Jenter (N = 231)	Prosent	33,8	61,9	90,0
	M	5,95	10,32	14,23
	SD	1,78	4,91	4,64

Merk: Alkoholbruksvariabelen utgjøres av en sumskåre av kategoriske svaralternativer.

Gjennomsnitts-verdiene i denne tabellen er derfor ikke meningsgivende i seg selv. Variabelen er ikke konstruert for å gi et eksakt mål på alkoholbruk, men for å kunne se variasjon og forhold mellom variabler.

Korrelasjoner mellom uavhengige variabler

I tabell 2 blir korrelasjonene mellom variablene i studien rapportert. De uavhengige variablene i denne studien var mors og fars alkoholbruk og foreldre-barn-relasjonen. Den høyeste korrelasjonen mellom de uavhengige variablene var mellom mor og fars drikking ved T1 ($r = 0,52$). Når det eksisterer en sterk korrelasjon mellom prediktorvariabler brukt i en regresjonsanalyse, er det en fare for at multikolaritet oppstår. I følge Field (2009) forekommer ikke multikolaritet mellom prediktorvariabler med mindre Pearsons r er høyere enn 0,80, noe som ikke var tilfellet i denne studien. Det ble også sjekket for multikolaritet ved å undersøke VIF- og toleranseverdier ved samtlige regresjonsanalyser. Ingen VIF-verdier oversteg den kritiske verdien 10, og ingen toleranseverdier oversteg den kritiske verdien 0,10, noe som gir gode indikasjoner på at det ikke forekommer multikolaritet mellom de uavhengige variablene i denne studien (Field, 2009).

Analyseresultater

Sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk

Pearson korrelasjoner mellom ungdoms alkoholbruk og foreldrenes alkoholbruk blir rapportert i tabell 2. Det ble kun funnet signifikante sammenhenger mellom ungdoms og fars alkoholbruk, ikke mors. Denne sammenhengen ble sterkere ved senere år ($r = 0,10$ ved T1 og $r = 0,23$ ved T3). Dette betyr at høyere alkoholbruk hos fedre var assosiert med høyere alkoholbruk hos deres barn, spesielt ved senere ungdomsår. Sammenhengen mellom ungdommers og mors drikking var ikke signifikant ved T1 eller T2, mens ved T3 var korrelasjonen like høy som mellom fars drikking og ungdoms drikking ($r = 0,23$). Dette kan tyde på at foreldrenes drikking hadde ganske lik påvirkningskraft på ungdommers drikking i senere ungdomsår. I forbindelse med den første problemstillingen ble det da funnet en sammenheng mellom foreldres og ungdoms alkoholbruk, men den var mest fremtredende da det gjaldt far, og den var også sterkest da ungdommene var eldre.

Mor og fars alkoholbruk hadde en tydelig sammenheng ($r = 0,52$). For å utforske mors og fars unike bidrag til ungdoms alkoholbruk, ble foreldrenes alkoholbruk lagt inn som prediktorvariabler i en regresjonsanalyse, der ungdoms alkoholbruk var den avhengige variabelen. På den måten ble deres felles varians tatt i betraktning, og det unike bidraget til

hver forelder ble regnet ut når den andre forelderens alkoholbruk ble kontrollert for. Generelt ble korrelasjonene mellom hver forelder og ungdoms alkoholbruk noe lavere, og spesielt sank mors unike påvirkning på ungdoms alkoholbruk da fars alkoholbruk ble statistisk kontrollert for.

Sammenhengen mellom foreldrerelasjon og ungdoms alkoholbruk

Korrelasjonene rapportert i tabell 2 viser at det ble funnet en signifikant sammenheng mellom kvaliteten på forholdet til foreldrene og ungdommenes alkoholbruk, og denne sammenhengen var signifikant over tid. At korrelasjonene er negative betyr at et bedre forhold til foreldre var assosiert med et lavere alkoholbruk hos barna. Dette gir da et bekreftende svar på den andre problemstillingen. Sammenhengen var relativt stabil over tidspunktene, men sank noe ved T3 ($r = -0,16$ ved T1 og $r = -0,13$ ved T3).

Tabell 2

Pearson korrelasjoner (r) mellom uavhengige og avhengige variabler

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Alkoholbruk hos far	-					
2. Alkoholbruk hos mor	.52**	-				
3. Forhold til foreldrene	.02	-.03	-			
4. Alkoholbruk til ungdom, 1990	.10*	.06	-.16**	-		
5. Alkoholbruk til ungdom, 1992	-.17**	.09	-.18**	.40**	-	
6. Alkoholbruk til ungdom, 1995	.23**	.23**	-.13*	.16**	.47**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Merk: Alkoholmål hos foreldre og forholdet til foreldre ble kun målt ved 1990.

Forhold til foreldre som moderator mellom foreldres og barns drikking

Multiple regresjonsanalyser ble utført for å undersøke en eventuell interaksjonseffekt mellom forholdet til foreldrene og foreldrenes alkoholbruk på barnas alkoholbruk. Ut fra problemstilling nummer tre var målet å utforske hvordan kvaliteten på forholdet til foreldrene kom til å påvirke grad av modellering av foreldrenes alkoholbruk hos barna.

Det ble laget et produkt av målet på foreldre-barn-relasjonen og alkoholmålet til foreldrene. Standardiserte z-skårer ble brukt for å hindre et multikollinearitetsproblem. Som ved de enkle korrelasjonene (tabell 2), ble det funnet signifikante sammenhenger mellom forholdet til foreldrene og barnas alkoholbruk, samt mellom foreldrenes alkoholbruk og barnas alkoholbruk. Disse sammenhengene ble funnet ved alle tre tidspunkt, men en signifikant interaksjonseffekt ble kun funnet i 1995 (T3). Derfor blir det i tabellene kun fokusert på dette tidspunktet. I tabell 3.1 og 3.2 blir B-verdier for hver enkel prediktorvariabel rapportert, der ungdoms drikking i 1995 er den avhengige variabelen. Siden variablene allerede var standardiserte, er det den ustandardiserte B-verdien som blir rapportert, ikke den standardiserte Beta-verdien. Den forklarte variansen R^2 som blir rapportert omfatter alle de tre prediktorvariablene som ble inkludert i modellen. Siden effekten av foreldre-barn-relasjonen og alkoholbruken til foreldrene allerede er undersøkt tidligere i oppgaven, blir hovedfokuset her på interaksjonseffektene. Resultatene blir presentert med mor og fars alkoholbruk separat, og kjønnsforskjeller hos ungdommene blir også undersøkt.

Tabell 3.1

B-verdier og forklart varians ved tre prediktorvarabler på ungdommers alkoholbruk i 1995, med fokus på fars alkoholbruk

Prediktorvariabler	Ungdoms alkoholbruk	Jenters Alkoholbruk	Gutters Alkoholbruk
	(N=488)	(N=231)	(N=257)
	B	B	B
Fars alkoholbruk	.235**	.206**	.267**
Forhold	-.140**	-.110	-.195**
Fars alkoholbruk X forhold	-.070	-.129*	-.019
R^2	.073**	.082**	.093**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Da ungdoms alkoholbruk ble holdt samlet, ble det kun registrert én signifikant interaksjonseffekt, og det var ved mors alkoholbruk ($B = -0,112$, $p < 0,05$), ikke fars. Da ungdommene ble delt opp med hensyn til kjønn, ble det kun registrert en interaksjonseffekt hos jenter. I motsetning til da ungdommenes alkoholbruk ble holdt samlet, ble det funnet en signifikant interaksjonseffekt både ved fars alkoholbruk ($B = -0,129$, $p < 0,05$) og mors alkoholbruk ($B = -0,187$, $p < 0,01$), men som nevnt, bare hos jenter. Når det gjelder forklart varians, var det modellen som inkluderte kun jenters alkoholbruk, og fokuserte på kun mors alkoholbruk, som gav mest forklart varians av modellene undersøkt ($R^2 = 0,129$).

Som nevnt viste analyser at påvirkningen av mors drikking på ungdoms alkoholbruk ble svakere da fars alkoholbruk ble statistisk kontrollert for. På grunn av dette ble det utført en hierarkisk multippel regresjonsanalyse for å undersøke om interaksjonseffekten i henhold til mors alkoholbruk forble signifikant dersom fars alkoholbruk ble statistisk kontrollert for. Modellen som inkluderte mors alkoholbruk, forhold til foreldre og interaksjonsleddet forklarte ytterligere varians i ungdoms alkoholbruk etter fars alkoholbruk ble kontrollert for. Endringen i R^2 var også signifikant (R^2 change = 0,092, sig. F-change < 0,001). Med andre ord predikerte denne modellen signifikant endring i ungdommers alkoholbruk, selv da fars alkoholbruk var statistisk kontrollert for.

Tabell 3.2

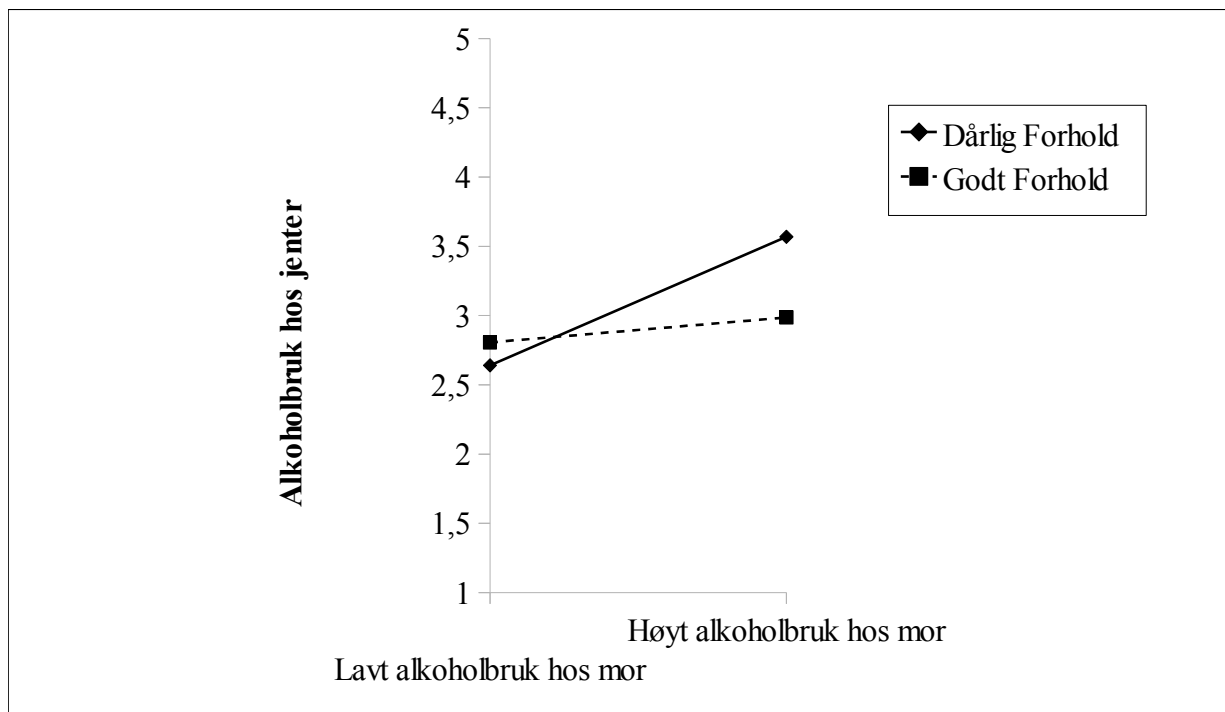
B-verdier og forklart varians ved tre prediktorvarabler på ungdommers alkoholbruk i 1995, med fokus på mors alkoholbruk

Prediktorvariabler	Ungdoms alkoholbruk	Jenters Alkoholbruk	Gutters Alkoholbruk
	(N=488)	(N=231)	(N=257)
	B	B	B
Mors alkoholbruk	.231**	.277**	.187**
Forhold	-.129**	-.104	-.181**
Mors alkoholbruk X Forhold	-.112*	-.187**	-.050
R^2	.077**	.129**	.064**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

For å undersøke retningen til interaksjonseffekten, ble den kontinuerlige variabelen som målte foreldre-barn-relasjonen gjort om til en kategorisk variabel. Den bestod av to verdier, som ble merket «godt forhold» og «dårlig forhold». Korrelasjonene mellom foreldre og unges alkoholbruk ble undersøkt separat for disse to gruppene, og kun ved de tilfellene der regresjonsanalysen viste en signifikant interaksjonseffekt. I gruppen med ungdommer som hadde et dårlig forhold til foreldrene, var det en sterkere sammenheng mellom ungdom og foreldres alkoholbruk enn dersom ungdommene hadde et godt forhold til foreldrene. Eksempelvis var det en korrelasjon på $r = 0,414$ ($p < 0,01$) mellom jenters og mors alkoholbruk dersom jentene hadde et dårlig forhold til foreldrene. Når jentene derimot rapporterte et godt forhold til foreldrene, var denne korrelasjonen mye lavere ($r = 0,189$, $p < 0,05$). Figur 1 viser en grafisk fremstilling av denne sammenhengen, basert på Dawsons (2009) fremgangsmåte.

Resultatene viser at i denne studien hadde foreldres alkoholbruk, sett i sammenheng med forholdet til barna, en effekt på barnas alkoholbruk. Dette gir et bekreftende svar på den tredje problemstillingen. Det må nevnes at denne effekten kun ble funnet i 1995, og kun hos jenter. I tillegg ble den sterkeste effekten funnet når det ble man fokusert på alkoholbruken til mor.

Figur 1. Interaksjonseffekt av forhold til foreldre og alkoholbruk hos mor på jenters alkoholbruk

Kjønnsforskjeller

Ved alkoholbruk til mor og far

I tabell 4 blir ungdommers alkoholbruk rapportert separat for gutter og jenter, og deres sammenheng med mor og fars alkoholbruk blir angitt. Ved T1 var det ingen signifikante sammenhenger mellom disse variablene. Alkoholbruk til fedre og alkoholbruk til gutter hadde en korrelasjon på 0,11, som var noe høyere enn den signifikante sammenhengen mellom fedres alkoholbruk og ungdoms samlede alkoholbruk ($r = 0,10$). At den her ikke var signifikant, til tross for en høyere korrelasjon, skyldes at utvalget ble mindre da det ble delt opp i kjønn.

I 1992 (T2) og 1995 (T3) modellerte ungdommene i større grad alkoholbruken til forelderens av samme kjønn enn forelderens av motsatt kjønn (se tabell 4). Ved T2 var det en signifikant sammenheng mellom alkoholbruk hos jenter og deres mødre ($r = 0,13$), og gutter og deres fedre ($r = 0,20$). Korrelasjonene på tvers av kjønn var derimot ikke signifikante, men det var allikevel en sterkere sammenheng mellom jenter og fedres alkoholbruk ($r = 0,13$) enn mellom gutter og mødre ($r = 0,05$). Ved T3 var alle sammenhengene signifikante, det vil si at alkoholbruken til både mor og far påvirker alkoholbruken til både gutter og jenter. De sterkeste korrelasjonene var mellom mor og datter ($r = 0,29$) og far og sønn ($r = 0,25$), noe som tyder på et sammekjønn-mønster også ved dette tidspunktet. Som ved T2 var det sterkere sammenhenger mellom far og datter ($r = 0,23$) enn mellom sønn og mor ($r = 0,19$), noe som kan tyde på at jenter blir mer påvirket av foreldres alkoholbruk enn det gutter gjør.

Ved forhold til foreldre

Da sammenhengen mellom relasjonen til foreldrene og alkoholbruken til ungdommene ble undersøkt separat for gutter og jenter, ble det funnet ulike mønstre over tid. Generelt ble denne sammenhengen svakere hos jentene og sterkere hos guttene over tid. Hos jentene sank sammenhengen fra $r = -0,23$ ved T1 til $r = -0,10$ fem år senere. Hos guttene steg korrelasjonene fra $r = -0,11$ ved T1 til $r = -0,17$ fem år senere (se tabell 4). Til tross for at sammenhengen mellom forhold til foreldre og alkoholbruk var relativt jevn over tid når ungdommene blir holdt samlet, endret altså bildet seg da man så på gutter og jenter separat.

Signifikanstesting

For å undersøke om ulikhetene hos gutter og jenter var signifikante, ble det etter Fields (2009) retningslinjer regnet ut en z-skåre for forskjellen mellom disse korrelasjonene. Den mest markante kjønnsforskjellen ble funnet mellom forhold til foreldre og alkoholbruk i 1990 ($r = -0,11$ hos gutter og $r = -0,23$ hos jenter). Den utregnede z-skåren til denne forskjellen var 1,36 og ikke signifikant ($p = 0,09$). Følgelig var ingen av de andre kjønnsforskjellene signifikante. Dermed må konklusjoner basert på disse korrelasjonsforskjellene slutes med forsiktighet, da variasjonen mellom kjønnene kan være et resultat av tilfeldigheter, og reflekterer dermed ikke faktiske forskjeller mellom kjønnene i det virkelige liv.

Tabell 4

Korrelasjoner mellom foreldrevariabler og alkoholbruk hos ungdom, delt på kjønn

	Alkoholbruk hos jenter (N=231)			Alkoholbruk hos gutter (N=257)		
	1990	1992	1995	1990	1992	1995
Alkoholbruk hos far	.09	.13	.23**	.11	.20**	.25**
Alkoholbruk hos mor	.08	.13*	.29**	.05	.05	.19**
Forhold til foreldrene	-.23**	-.17**	-.10	-.11	-.18**	-.17**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Merk: Alkoholmål hos foreldre og forholdet til foreldre ble kun målt ved 1990.

Diskusjon

Generelt ble det funnet bekreftende svar på problemstillingene presentert i denne oppgaven. Det ble funnet en sammenheng mellom foreldres og barns alkoholbruk, spesielt ved senere ungdomsår, og også mellom foreldre-barn-relasjonen og alkoholbruken til ungdommene. I tillegg ble det funnet en interaksjonseffekt mellom forholdet til foreldrene og alkoholbruken til foreldrene på ungdommenes alkoholbruk. Disse sammenhengene endret seg også noe i forbindelse med både barnas og foreldrenes kjønn.

Foreldre og barns alkoholbruk

Den første problemstillingen i denne studien var om det eksisterte en sammenheng mellom foreldres alkoholbruk og deres barns alkoholbruk. Foreldrenes alkoholbruk ble målt i 1990, da barna var 13 år gamle. Ungdommenes alkoholbruk ble målt ved tre tidspunkt, da de var henholdsvis 13, 15 og 18 år gamle. Det ble funnet en positiv sammenheng mellom foreldre og barns alkoholbruk ved alle tre tidspunkt, og denne sammenhengen ble sterkere da barna ble eldre.

Denne sammenhengen har også blitt funnet i andre studier (Green et al., 1991; Hops et al., 1996; Poelen et al., 2007). I en review-artikkel ble 20 studier om sammenhengen mellom foreldre og barns alkoholbruk undersøkt (Ryan et al., 2010), der 12 av disse studiene fant en signifikant sammenheng mellom foreldre og barns alkoholbruk. Til tross for at 8 av studiene ikke viste en signifikant sammenheng, konkluderte Ryan og kolleger (2010) ut fra Stouffers metode for å kombinere p-verdier (Becker, 1994) at foreldres drikking generelt predikerer senere alkoholbruk hos ungdom ($p < 0,0001$, ingen andre effektstørrelser rapportert). Flere studier har også funnet at denne sammenhengen blir sterkere når barna blir eldre (Ary, Tildesley, Hops & Andrews, 1993; Dielman, Butchart, Shope & Miller, 1991; Tambs & Vaglum, 1990). Latendresse og kolleger (2008) fant en positiv sammenheng mellom foreldres alkoholbruk da barna var 11 år og barnas alkoholbruk 3 år senere ($B = 0,034$, $p < 0,001$), og denne assosiasjonen var enda sterkere 6 år senere, da barna var 17,5 år ($B = 0,219$, $p < 0,001$). Dette samsvarer godt med korrelasjonene funnet i denne oppgaven. Det er sannsynlig at den sterkere sammenhengen ved senere år skyldes at en økende andel ungdommer drikker alkohol jo eldre de blir, og at dette fører til økt varians i utvalget. Dermed blir det lettere å fange opp sammenhenger mellom variabler.

Sammenhengen mellom foreldre og ungdoms alkoholbruk kan forklares ut fra sosial læringsteori. Ungdommene observerer foreldrenes adferd, og gjennom modellering imiterer de deres adferd (Bandura, 1977). Det er mulig at denne sammenhengen har andre årsaker enn det sosial læringsteori presenterer. Andre forklaringer innebærer ofte en mellomliggende variabel som påvirker forholdet mellom foreldre-barn-relasjonen og barnas alkoholbruk. For eksempel finnes det studier som viser at et høyt alkoholbruk hos foreldre fører til nedsatt kvalitet på deres foreldreomsorg og barneoppdragelse, noe som igjen kan påvirke ungdoms drikking samt annen problemadferd (Chassin, Pillow, Curran, Molina & Barrera, 1993; Latendresse et al., 2008; Roosa, Tein, Groppenbacher, Michaels & Dumka, 1993). Det er også mulig at foreldre med høyt alkoholbruk skaper et høyt nivå av stress og negativ affekt hos barna, som fører til at barna drikker mer (Chassin, Rogosch & Barrera, 1991; Elkins, McGue, Malone & Iacono, 2004). Chassin og kolleger (1993) utforsket flere potensielle mediatorer som kunne forklare effekten av foreldres alkoholisme på barnas alkoholbruk blant 327 amerikanske ungdommer. De fant at foreldres alkoholbruk førte til både redusert foreldrekontroll, økt stress og negativ affekt hos barna, noe som igjen førte til økt alkoholbruk hos barna.

I denne oppgaven ble det ikke funnet en signifikant sammenheng mellom foreldres drikking og kvaliteten på foreldre-barn-relasjonen ($r = 0,02$ hos far og $r = -0,03$ hos mor, se tabell 2). Dette kan tyde på at foreldre-barn-relasjonen ikke er en medierende faktor mellom alkoholbruket til foreldre og barn i dette datasettet. Denne manglende sammenhengen kan skyldes ulikheter i utvalget, samt ulike målemetoder. De nevnte studiene, som finner en sammenheng mellom foreldres alkoholbruk og redusert foreldreomsorg, fokuserer på foreldre med vesentlige alkoholproblemer. I denne oppgaven er det normalbefolkningens bruk som blir målt, og det kan være at disse tidligere funnene ikke er generaliserbare til en populasjon med normal bruk. Et mål på foreldre-barn-relasjonen kan heller ikke fullstendig gjøre rede for grad av foreldreomsorg eller stress og negativ affekt hos barna, selv om man kan anta at det finnes en sammenheng.

Ulikheter i mor og fars påvirkning

Ved denne studiens to første målinger (1990 og 1992) var det sterkere sammenhenger mellom fars og barns alkoholbruk, enn mellom mors og barns alkoholbruk. Det kan tyde på at fars alkoholbruk har en mer sentral og stabil innflytelse på barnas alkoholbruk enn det mors

alkoholbruk har, noe som også andre studier har funnet (Pollock et al., 1987; Wilks et al., 1989). Horverak og Bye (2007) rapporterte at norske menn drikker mer og er oftere beruset enn norske kvinner. I samsvar med dette ble det i denne studien funnet at fedre drakk oftere og mer enn mødre. Det er mulig at fars alkoholbruk er mer synlig for ungdom, og dermed påvirker ungdoms alkoholbruk mer enn mors. I samsvar med dette fant Rossow, Moan og Natvig (2009) at blant 20 703 norske skoleelver hadde 42,7 % sett far beruset, mens kun 32,2 % hadde sett mor beruset. I tillegg til dette rapporterte Pape og Storvoll (2005) at foreldre som drakk mye gav mer alkohol til sine barn enn foreldre som drakk lite. Det kan dermed antas at fedre kan være mer villige til å dele ut alkohol til sine barn, noe som igjen påvirker sammenhengen mellom deres alkoholbruk.

Ved målingen i 1995, da barna var 18 år, var sammenhengen mellom mors og ungdoms alkoholbruk like sterk som mellom alkoholbruk til far og ungdom. Mors alkoholbruk ser med andre ord ut til å påvirke ungdoms alkoholbruk mindre i tidligere år enn fedres alkoholbruk, mens i senere år blir påvirkningskraften til mødres alkoholbruk sterkere. Det er mulig at mødre er mer sensitive til normative forventinger enn fedre (Andrews et al., 1997), og dermed ikke drikker foran barna eller oppmunttrer dem til å drikke før de er ved lovlig drikkealder. Det kan være en mulig forklaring på at imiteringseffekten derfor var sterkere ved den siste målingen, da ungdommene var 18 år.

Foreldrerelasjonen og ungdoms alkoholbruk

I denne studien ble det funnet relativt stabile sammenhenger mellom ungdommenes forhold til foreldre og ungdommenes alkoholbruk over tid. Sammenhengene var negative, som betyr at et bedre forhold til foreldrene var assosiert med et lavere alkoholbruk hos ungdommene. Dette stemmer overens med tidligere funn (Crawford & Novak, 2002; Kuntsche & Kuendig, 2006; Vakalahi, 2001). I denne studien var det ikke mulighet til å skille mellom forhold til mor og forhold til far, og dermed kunne ikke deres unike bidrag til ungdommers alkoholbruk bli undersøkt. Sammenhengen mellom foreldreforhold og ungdoms drikking var noe lavere da ungdommene var 18 år, enn da de var 13 og 15 år. Det ble derimot funnet ulike mønstre over tid da gutter og jenter ble undersøkt separat, derfor skal denne sammenhengen over tid ses nærmere på under avsnittet om kjønnsforskjeller.

Sammenhengen mellom foreldre-barn-relasjonen og alkoholbruk hos barn kan forklares ut fra Hirschis (1969) sosiale kontrollteori. Kontrollteori hevder at et sterkt bånd

mellom foreldre og barn skaper et bånd til det konvensjonelle samfunn hos barnet, noe som kan redusere barnets avvikende adferd. Et nært foreldrebånd fører til en følelsesmessig identifisering med foreldrene hos barnet, som gjør at det ønsker å etterfølge foreldrenes ønsker og regler (Hirschi, 1969; Kierkus & Baer, 2002). Kontrollteori gir et omfattende og godt teoretisk grunnlag for å forstå ungdoms problemadferd, spesielt i sammenheng med deres bånd til foreldrene.

Denne sammenhengen mellom forhold til foreldre og alkoholbruk hos unge kan også bli påvirket av andre variabler. Blant annet har tillit mellom foreldre og barn (Borawski, Ievers-Landis, Lovegreen & Trapl, 2003), kommunikasjon (Kerr & Stattin, 2000; Stattin & Kerr, 2000) og tid sammen med foreldre (Adlaf & Ivis, 1996; Barnes, Hoffman, Welte, Farrell & Dintcheff, 2007) vist seg å påvirke alkoholbruken til ungdom. Familieforhold kan også påvirke hvilke venner ungdommer velger å tilbringe tid med, og en god foreldrerelasjon kan føre til at ungdom velger venner som ikke har et høyt alkoholforbruk (Cohen, Richardson & LaBree, 1994; Jung, 1995). Det er mulig at disse variablene interagerer med foreldre-barn-relasjonen og på denne måten forklarer en del av variansen i barns alkoholbruk.

Den modererende effekten av foreldre-barn-relasjonen

Det ble funnet en interaksjonseffekt mellom forholdet til foreldrene da barna var 13 (T1) og påvirkningen fra foreldrenes alkoholbruk på barnas alkoholbruk. Interaksjonseffekten viste kun signifikant sammenheng ved ungdommenes alkoholbruk da de var 18 år (T3), ikke ved de to andre målingene (13 og 15 år). Dersom man så på ungdommene samlet, ble denne effekten kun funnet i sammenheng med mors alkoholbruk, ikke fars. Da barnas resultater ble delt på kjønn, ble det funnet interaksjonseffekter hos jenter, ikke gutter, både for mors og fars alkoholbruk. En undersøkelse av retningen på interaksjonen viste at det var en svakere sammenheng mellom alkoholbruk til foreldre og barn dersom kvaliteten på foreldre-barn-relasjonen var god, enn dersom den var dårlig.

Resultatene tyder på at et godt foreldreforhold er mer beskyttende for ungdoms alkoholbruk dersom foreldrene drikker mye enn dersom foreldrene drikker lite. Det kan virke som at et godt forhold til foreldre skaper gode tilpasningsevner hos unge, og gir sosial støtte som gjør at de kan håndtere mindre ideelle situasjoner. Dette gjør at de ikke blir påvirket av foreldres høye alkoholbruk i samme grad som ungdommer med et dårlig forhold til sine foreldre. Dette stemmer overens med resilienslitteratur og sosial støtteteori (Farell et al., 1995;

Masten & Powell, 2003), og samsvarer med allerede eksisterende studier (Kuendig & Kuntsche, 2006; Zhang et al., 1999). Denne studien bidrar til den eksisterende forskningen ved å vise at denne sammenhengen også kan bli replikert i en longitudinell studie med et representativt utvalg.

Hvorfor ble ikke sosial læringsteori støttet?

Ut fra sosial læringsteori antar man at et godt forhold til foreldrene øker grad av barnas imitering av foreldrenes adferd. I denne studien ble det ikke funnet at et godt forhold til foreldre forsterket modelleringen av foreldres alkoholbruk hos barna, noe som står i motsetning til denne teoretiske antagelsen. Det står også i kontrast til andre studier som har sett på samme problemstilling (Andrews et al., 1997; Jung, 1995). Det er mulig at ulikheter i mål, metode og utvalg kan bidra til å forklare manglende samsvar mellom disse studiene og funnene i denne oppgaven.

I denne studien ble ikke forholdet til foreldrene delt opp separat for mor og far, noe som kan påvirke resultatene som ble funnet. I tillegg var målingene av foreldres alkoholbruk et frekvensmål, ikke et beruselsesmål. Utvalget i denne studien er representativt, og dermed generaliserbart til resten av befolkningen. Jung (1995) sin studie var derimot kryss-seksjonelt og opererte med et selektivt utvalg som kun bestod av amerikanske universitetsstudenter. Det er derfor usikkert om resultatene til Jung er generaliserbare til normalbefolkningen. Andrews og kolleger (1997) opererte derimot med et kommunalt utvalg. Når det gjelder måling av forholdet til foreldrene, var det i deres studie fokus på konflikt mellom foreldre og barn, og selvrapport fra foreldrene, og fra barna ble slått sammen til én sumskåre på foreldre-barn-relasjonen. Dette avviker fra hvordan forholdet til foreldrene ble målt i VITT. Studien til Andrews og kolleger foregikk over en 6-årsperiode, men til tross for at dette var en longitudinell studie, ble det brukt modeller som undersøkte hvordan den uavhengige variabelen predikerte den avhengige variabelen på samme tidspunkt. Studien i denne oppgaven er også en longitudinell studie, men foreldres alkoholbruk og barnas forhold til foreldrene ble målt da barna var 13 år, og ble sammenlignet med barnas alkoholbruk da de var 18 år. At målingene av de uavhengige variablene er fra et tidligere tidspunkt kan være utslagsgivende for at resultatene i denne studien er forskjellig fra disse andre studiene. Det å måle variabler på samme tidspunkt gjør det vanskelig å fastslå retningen på sammenhengen. Ved å måle de potensielle årsakene forut i tid, kan en trekke sterkere slutninger om årsak-

virkning-mekanismene, noe styrker resultatene funnet i denne studien. Likevel er empirien på dette området svært knapp, og disse studiene bør bli replikert for å undersøke de nevnte sammenhengene bedre.

Mor og fars effekt på gutter og jenter

For barnas samlede alkoholbruk ble det kun funnet en interaksjonseffekt da det gjaldt mors alkoholbruk i sammenheng med foreldre-barn-relasjonen, ikke fars alkoholbruk. Dette ble også funnet i Zhang og kolleger (1999) sin studie. Det er mulig at denne sammenhengen vises fordi mor tradisjonelt har vært den primære omsorgsgiveren i familien (Brook et al., 1986). Dermed kan mor ha en sterkere påvirkning på barnet.

Ved analyse av gutter og jenters alkoholbruk separat, var det kun blant jentene det var en signifikant interaksjonseffekt. Denne interaksjonen var signifikant både når det gjaldt fars og mors alkoholbruk, dog noe svakere når det gjaldt fars drikking sammenliknet med mors. Med andre ord var det jentene som ble mest påvirket av foreldrenes alkoholbruk, sett i sammenheng med foreldre-barn-relasjonen. Det kan altså tyde på at forholdet til foreldrene ikke er ekstra beskyttende for gutter dersom foreldrene deres drikker mye, slik som ser ut til å være for jenter. De andre studiene som har funnet en lignende interaksjonseffekt har ikke rapportert kjønnsforskjellene på denne måten. Dermed er dette et nytt bidrag til empirien på dette området, og bør bli undersøkt videre.

At interaksjonseffekten kun ble funnet hos jenter kan belyses ut ifra gender intensification theory (Hill & Lynch, 1983; Werner & Silbereisen, 2003), som sier at gjennom oppdragelsen blir jenter sosialisert til å ha fokus på andre personer og nære relasjoner. Dermed er de mer sensitive for foreldres oppførsel, og nærhet og støtte fra foreldrene kan da ha en sterkere effekt på dem. Gutter blir derimot oppdratt til å være mer selvstyrte og dominerende, og i denne sammenheng ser det ut til at dette gjør dem mindre påvirket av denne interaksjonseffekten.

Kjønnsforskjeller

Kjønnsforskjeller angående interaksjonseffektene har allerede blitt drøftet. Videre vil det nå bli fokusert på kjønnsforskjellene som ble funnet ved de andre problemstillingene. Som nevnt viste signifikantesting at forskjellene mellom kjønn ikke var signifikante ved noen av

tilfellene. Til tross for dette var det ved flere anledninger kun signifikante sammenhenger blant ett av kjønnene da man så på gutter og jenters alkoholbruk separat. Dette kan tyde på at det finnes visse forskjeller i hvordan gutter og jenter blir påvirket av sine foreldre. Derfor drøftes disse forskjellene i denne oppgaven.

Ved alkoholbruk til mor og far

Som nevnt er det to generelle hypoteser om hvordan gutter og jenter blir påvirket av mor og fars alkoholbruk. Sosial læringsteori sier at man blir mer påvirket av observasjonell læring når modellene har samme kjønn som en selv (Bussey & Bandura, 1984), og ut fra dette kan man forvente at jenter blir mer påvirket av mors alkoholbruk og gutter mer påvirket av fars alkoholbruk. På den andre siden sier gender intensification theory at jenter i større grad enn gutter blir sosialisert til å være mer relasjonelle og fokusert på andre rundt seg (Hill & Lynch, 1983; Werner & Silbereisen, 2003). Ut fra denne teorien kan man forvente at jenters alkoholbruk viser en sterkere sammenheng med både mor og fars alkoholbruk enn tilsvarende sammenheng hos gutter. Empirien på dette feltet er ikke konsistent, der noen studier har funnet at ungdom hovedsaklig blir påvirket av alkoholbruken til forelderen av samme kjønn som dem selv (Harburg, Davis & Caplan, 1982; Johnson & Pandina, 1991), mens andre finner at det er jenter som blir mest påvirket av foreldres drikkeadferd (Coffelt et al., 2006; Green et al., 1991).

I denne studien finner man noe støtte for begge disse perspektivene. Det er tydelige sammenhenger mellom foreldre og barn av samme kjønn, men jenter viser også en sammenheng med fars alkoholbruk. Gutter viser derimot hovedsakelig en sammenheng med alkoholbruk til far, ikke til mor. Dette kan tyde på at ungdom hovedsakelig blir påvirket av alkoholbruket til forelderen av samme kjønn, mens jenter har en tendens til å bli mer påvirket av begge foreldre enn det gutter blir.

Ved forhold til foreldre

Det ble som nevnt funnet en signifikant og relativt stabil sammenheng mellom foreldre-barn-relasjonen og ungdommenes alkoholbruk. Så man derimot på gutter og jenters alkoholbruk separat, ble det funnet ulike mønstre over tid. Det viste seg at hos jenter ble sammenhengen mellom deres alkoholbruk og forhold til foreldre svakere med årene, mens hos guttene ble denne sammenhengen sterkere ved senere år. Dette kan tyde på at foreldrebånd er beskyttende

for alkoholbruken til både gutter og jenter, men ved forskjellige tidspunkt.

Disse resultatene står i motsetning til gender intensification theory, som allerede nevnt postulerer at jenter blir mer påvirket av forhold til foreldre og konflikt i hjemmet enn det gutter gjør (Hill & Lynch, 1983; Crawford & Novak, 2002). Ut fra denne teorien antar man at jenter blir mer påvirket enn gutter av et godt foreldreforhold, i den forstand at de drikker mindre, noe som også flere studier har funnet (Marshall & Chassin, 2000; Thompson & Wilsnack, 1987). Funnene i denne studien kan tyde på at båndet 13 år gamle jenter har til sine foreldre ikke har noen særlig effekt på deres alkoholbruk 3 år senere. Det er mulig at jenter opplever mer konflikt med sine foreldre i senere ungdomsår enn gutter (Steinberg, 1988). Det kan dermed tenkes at denne mangelen på sammenheng skyldes at jentenes forhold til foreldrene ble dårligere ved senere år, mens gutters forhold til foreldrene holdt seg mer stabilt over tid. En nærmere undersøkelse av ungdommenes forhold til foreldrene ved T1, T2 og T3 i VITT-studien viste ingen store endringer i forholdet mellom foreldre og barn over tid. Gjennomsnittet til skalaen som målte foreldre-barn-relasjonen var svært lik ved de tre ulike tidspunktene, både hos gutter og jenter. Korrelasjoner mellom skalaene ved de forskjellige tidspunktene var også relativt høye. For eksempel var det en korrelasjon på $r = 0,64$ hos jenter og $r = 0,57$ hos gutter mellom forhold til foreldre i 1990 og i 1992. Selv om dette er høye korrelasjoner, er det også en del uforklart varians mellom målingene ved disse to årene. Likevel tyder disse tallene på at det i denne studien ikke eksisterer nevneverdige kjønnsforskjeller når det kommer til endring i forholdet til foreldrene over tid.

Det er mulig at selv om foreldreforholdets kvalitet ikke endrer seg ulikt hos gutter og jenter, kan dets påvirkningskraft bli svakere hos jenter enn hos gutter. Det kan være at jenter i større grad enn gutter blir påvirket av sine venner, og dermed er foreldrenes påvirkning mindre betydningsfull for dem i senere år. Noen studier tyder på at jenter blir mer påvirket av venners drikking enn det gutter gjør (Huba & Bentler, 1980), men forskningen er ikke entydig på dette området (Urberg, Degirmencioglu & Pilgrim, 1997). I denne studien ble det heller ikke differensiert mellom forhold til mor og forhold til far. Det finnes studier som tyder på at mor- og farsrelasjoner påvirker ungdom på ulik måte (Barnes & Farrell, 1992; Brook et al., 1986; Curran & Chassin, 1996). Dermed er det mulig at denne studien ikke fanger opp sammenhenger på tvers av kjønn mellom foreldre og barn, noe som fører til disse ulike mønstrene hos gutter og jenter.

Begrensninger ved studien

For å få en fullverdig forståelse av hva som påvirker ungdoms alkoholbruk, er det svært mange faktorer man må ta hensyn til. I denne studien kunne det blitt inkludert flere variabler innen familiemiljøet som har vist seg å påvirke ungdoms drikking, blant annet søskens alkoholbruk (Gfroerer, 1987; Scholte et al., 2008) og familiestruktur (Kuntsche & Kuendig, 2006; Foxcroft & Lowe, 1991). Andre aspekter ved foreldres adferd har også vist seg å påvirke ungdommers alkoholbruk, som for eksempel foreldres holdninger til alkohol (Yu, 1998) og grad av kontroll og overvåking av barna (Barnes et al., 2000). I tillegg har ikke variabler som sosioøkonomisk status og utdanningsnivå hos foreldre blitt undersøkt eller kontrollert for, men disse variablene viser kun moderate sammenhenger med variablene undersøkt i denne studien (Bautzmann et al., 2008). Derfor er det ikke sannsynlig at disse variablene i stor grad påvirker denne studiens resultater.

Selv om ulike familievariabler har vist seg å være relatert til ungdoms alkoholbruk og problemadferd, har ungdoms vennskap med andre ungdommer som drikker vist seg å være en av de sterkeste og mest konsistente prediktorene for ungdoms alkoholbruk (Hawkins et al., 1992; Hundleby & Mercer, 1987; Kandel & Andrews, 1987). Venner er altså en svært viktig påvirkningskilde, og ikke til å overse i en helhetlig forståelse av ungdoms alkoholbruk. Allikevel kan et fokus på foreldre være bedre i en forebyggingsammenheng. Sannsynligvis er foreldre mer motiverte og samarbeidsvillige som deltakere i et forebyggingsprogram, enn venner som selv utviser problemadferd.

Denne oppgaven har da en mangel i den forstand at den har et snevert perspektiv og ikke inkluderer flere faktorer som kan være viktige for ungdoms alkoholbruk. Ved å undersøke de ulike faktorene separat har man allikevel en bedre mulighet til å se deres unike bidrag. Som nevnt har foreldres påvirkning vært underrepresentert i forskning på ungdoms alkoholbruk, derfor er det viktig å utføre forskning med foreldre i fokus.

I tillegg fokuserer denne oppgaven kun på sosialpsykologiske årsaker og mekanismer. Ingen former for biologiske eller personlighetsrelaterte faktorer har blitt undersøkt i denne studien. En studie av McGue, Sharma og Benson (1996) fant kun modellering av foreldrenes alkoholbruk mellom barn og deres biologiske foreldre, ikke mellom barn og deres adoptivforeldre. En annen studie rapporterte at blant 15- og 16-åringer forklarte delt miljø 88 % av ungdommens drikking, og av dette ble 9 % forklart av foreldres alkoholbruk (Koopmans & Boomsma, 1996). Det kan allikevel tyde på at ungdommer som har en høyere

genetisk risiko for å drikke alkohol, kan bli påvirket av hvor positivt eller negativt hjemmemiljøet deres er. Legrand, McGue og Iacono (1999) rapporterte at gutter med en høy genetisk risiko for å drikke alkohol basert på foreldrenes drikkeadferd, var spesielt utsatt for å begynne å drikke dersom de var i et hjemmemiljø der foreldrene oppmuntret til bruk, enn dersom de hadde en lav genetisk risikobakgrunn. Det er dermed mulig at sammenhengen mellom barn og foreldres alkoholbruk i stor grad blir påvirket av genetikk, men også at foreldreadferd kan påvirke deres uttrykk. Dette kan da være viktig å ta høyde for i senere forskning på denne sammenhengen.

Denne oppgaven bygger på en longitudinell studie og bruker målinger fra tre tidspunkt som går over fem år. Et slikt longitudinelt perspektiv gjør at man med større sikkerhet kan trekke slutninger om retningen til sammenhengene man finner. Allikevel er dette en naturalistisk studie, og man har da ikke kontroll på tredjevariabler som kan påvirke sammenhengene man finner. Det er dermed mulig at funnene i denne studien ikke viser til en direkte årsakssammenheng. I tillegg til dette er dataene i denne oppgaven samlet inn som selvrappport gjennom spørreskjema. Selvrapportering har blitt kritisert som målemetode, blant annet på grunn av respondentenes tendens til å svare det som er ønskelig og sosialt korrekt (Pedhazur & Schmelkin, 1991). Allikevel har selvrapport generelt vist seg å være en valid måte å måle alkoholbruk på, så lenge spørreskjemaene blir behandlet anonymt og konfidensielt (Lintonen, Ahlstrom & Metso, 2004). Flere studier har vist at selvrapportert helseadferd i spørreskjemaer er ganske nøyaktige (Seljamo et al., 2006; Del Boca & Darkes, 2003), men noe underrapportering av alkoholbruk må allikevel forventes. Nordlund (1992) estimerte at spørreundersøkelser avdekker omtrent 42 % av registrert alkoholomsetning blant voksne i Norge. Derimot vil anonymiteten som bruk av skriftlige spørreskjemaer gir, i motsetning til for eksempel en intervju situasjon, sannsynligvis senke grad av underrapportering (Aas, 1995). Det kan også stilles spørsmål om målingene fra denne studien, som er fra 1990 til 1995, gir resultater som kan overføres til alkoholbruk hos unge i 2011. ESPAD-Rapporten fra 2007 konkluderte med at europeiske 15-åringer drakk omtrent det samme i 2007 som 15-åringer gjorde i 1995. Uansett er det i denne studien ikke absolutte verdier på alkoholbruk som er i fokus. Denne studien undersøker forhold mellom variabler, og dermed kan resultatene i denne studien fortsette å være relevante, selv om de absolutte verdiene på alkoholmål endrer seg over tid.

Forebygging og generaliserbarhet

Denne studien viser viktigheten av ha gode familieband mellom foreldre og barn for barnas senere alkoholbruk. Funnene i studien tyder også på at det er spesielt viktig å fokusere på forebygging blant de ungdommene med foreldre som drikker mye. Dersom foreldre har et problematisk alkoholbruk, kan det også være viktig å hjelpe foreldrene til å mestre dette problemet, for å redusere familieproblemer og dysfunksjoner (Kuendig & Kuntsche, 2006). En viktig implikasjon av disse funnene er da at man ikke nødvendigvis trenger et fokus på alkohol når man vil forebygge ungdoms alkoholbruk, men heller på familiemiljø og foreldreforhold. Et bedre foreldreforhold kan også endre andre variabler som har vist seg å påvirke ungdoms alkoholbruk, som for eksempel akademisk prestering og valg av venner som bruker alkohol (Hawkins et al., 1992). Som nevnt kan det være gunstig å fokusere på både beskyttende faktorer og risikofaktorer når det gjelder forebygging. Å fokusere på familieprosesser og strukturer som henger sammen med både risiko og beskyttende faktorer kan da være en lovende løsning.

Denne studien brukte data fra et representativt utvalg i Hordaland, som er et gjennomsnittsfylke for alkoholbruk blant unge i Norge (Vedøy & Skretting, 2009). Funnene i denne oppgaven er dermed sannsynligvis generaliserbare til andre ungdommer i Norden. Ved å måle foreldreadferd tidligere enn ungdommers alkoholbruk antar man at det er foreldres adferd som fører til ungdoms adferd. Retningen av sammenhengen kan da slås fast med større sikkerhet (Hoeve et al., 2009). Dette longitudinelle perspektivet gir studien en styrke som andre kryss-seksjonelle studier ikke har, og gjør resultatene i denne studien passende som et utgangspunkt for forebyggingsarbeid. Det å kunne bidra til forebygging med en generaliserbar, longitudinell studie er den sentrale styrken til denne oppgaven.

Konklusjon og videre forskning

En utfordring ved forskning på områdene som denne oppgaven tar for seg, er hvordan man skal definere relasjonen mellom foreldre og barn. Det er utfordrende å vurdere hvilke aspekter man skal fokusere på, og på grunn av dette har barnas forhold til foreldre blitt målt på ulike måter i ulike studier. I denne oppgaven dreide spørsmålene seg om forståelse, oppmuntring og positivt samvær. Andre studier har fokusert på blant annet følelse av identifisering (Brook et al., 1986), konflikt (Andrews et al., 1997) og familiekohersjon (Farrell et al., 1995). Økt

konsensus om hvordan man måler foreldre-barn-relasjonen kan føre til bedre og mer sammenlingbar forskning på dette området.

Til tross for at flere studier viser viktigheten av å se på mor og far separat, og deres påvirkning på både gutter og jenter, er det fremdeles mye forskning som ikke tar disse kjønnsforskjellene i betraktning. Bedre forståelse av disse prosessene kan føre til bedre og mer effektive forebyggingsstrategier. Det er dermed viktig at disse forskjellene blir inkludert i videre forskning. Det samme gjelder forskning på moderator-effekter av foreldre-barn-relasjonen. Denne studien finner ingen negative konsekvenser i form av økt drikking blant barna som følge av å ha et godt forhold til sine foreldre, selv om foreldrene drikker mye. Empirien som eksisterer om dette er imidlertid ikke entydig. Det er derfor viktig å undersøke denne sammenhengen nærmere, i tilfellet en positiv relasjon med foreldre kan være skadelig for ungdoms alkoholbruk ved visse risikobetingelser, slik som sosial læringsteori antyder.

Denne studien viser at til tross for et begrenset fokus på foreldre i alkoholforskningen, har foreldre noe å si for ungdoms alkoholbruk. Selv om venner er en viktig påvirkningskilde, har foreldre en unik rolle i å påvirke sine barns adferd i positiv retning. Analysene viser at det å ha et godt forhold til sine barn spiller en sentral rolle i det å ha innflytelse på deres liv. På tross av forskjeller mellom hvordan mor og far påvirker sine barn, virker det som om begge har en betydningsfull påvirkning. Alkoholbruken til ungdommer i Norge er bekymringsverdig, men noe av løsningen for framtidige forebyggingsprosjekter bør være å ha fokus på foreldre-barn-relasjonen.

Referanseliste

- Aas, H. (1993). Adaption of the alcohol expectancy questionnaire (AEQ-A): A short version for use among 13-year-olds in Norway. *Scandinavian Journal of Psychology*, 34, 107-118.
- Aas, H. N. (1995). *Alcohol expectancies and socialization: Adolescents learning to drink*. Upublisert doktoravhandling, Psykologisk fakultet, Universitetet i Bergen.
- Aas, H., Jakobsen, R. & Anderssen, N. (1996). Predicting 13-year-olds' drinking using parents' self-reported alcohol use and restrictiveness compared with offspring's perception. *Scandinavian Journal of Psychology*, 37, 113-120.
- Aas, H. & Klepp, K.-I. (1992). Adolescents' alcohol use related to perceived norms. *Scandinavian Journal of Psychology*, 33, 315-325.
- Aas, H., Klepp, K.-I., Laberg, J. C. & Aarø, L. E. (1995). Predicting adolescents' intention to drink alcohol: Outcome expectancies and self-efficacy. *Journal of Studies on Alcohol*, 56, 293-299.
- Aas, H. N., Leigh B. C., Anderssen, N. & Jakobsen, R. (1998). Two-year longitudinal study of alcohol expectancies and drinking among Norwegian adolescents. *Addiction*, 93, 373-84.
- Adlaf, E. M. & Ivis, F. J. (1996). Structure and relations: The influence of familial factors on adolescent substance use and delinquency. *Journal of Child and Adolescent Substance Use*, 5, 1-19.
- Alkoholloven. (1989). *Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v.* Hentet 25. mars 2011, fra Lovdata <http://lovdata.no/all/nl-19890602-027.html>
- Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M. et al. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 56-66.
- Andrews, J. A., Hops, H. & Duncan, S. C. (1997). Adolescent modeling of parent substance use: The moderating effect of the relationship with the parent. *Journal of Family Psychology*, 11, 259-270.

- Ary, D. V., Duncan, T. E., Biglan, A., Metzler, C. W., Noell, J. W. & Smolkowski, K. (1999). Development of adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 141-150.
- Ary, D. V., Tildesley, E., Hops, H. & Andrews, J. (1993). The influence of parent, sibling, and peer modeling and attitudes on adolescent use of alcohol. *The International Journal of the Addictions*, 28, 853-880.
- Baer, J. (2002). Is family cohesion a risk or protective factor during adolescent development? *Journal of Marriage and Family*, 64, 668-675
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewoods Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28, 12-29.
- Bandura, A. & Walters, R. H. (1959). *Adolescent aggression*. New York: Ronald.
- Bandura, A. & Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Barnes, G. M. (1990). Impact of the family on adolescent drinking patterns. I R. L. Collins, K. E. Leonard & J. S. Searles (red.), *Alcohol and the family: Research and clinical perspectives* (s. 137-161). New York: Guilford.
- Barnes, G. M. & Farrell, M. P. (1992). Parental support and control as predictors of adolescent drinking, delinquency, and related problem behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 763-776.
- Barnes, G. M., Hoffman, J. H., Welte, J. W., Farrell, M. P. & Dintcheff, B. A. (2007). Adolescents' time use: Effects on substance use, delinquency, and sexual activity. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 697-710 .
- Barnes, G. M., Reifman, A. S., Farrell, M. P. & Dintcheff, B. A. (2000). The effects of parenting on the development of adolescent alcohol misuse: A six-wave latent growth model. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 175-186.
- Bautzmann, C., Doyle, S., Montero, D., Reeder, B., Silbernagel, H. & Spiller, S. (2008). Risk factors for alcohol use in the United States, 1947-2005. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 18, 240-261.
- Becker, B. J. (1994). Combining significance levels. I H. Cooper & L. V Hedges (red.), *The Handbook of Research Synthesis* (s. 215-230). New York: Russell Sage Foundation.
- Borawski, E. A., Ievers-Landis, C. E., Lovegreen, L. D. & Trapl, E. S. (2003). Parental

- monitoring, negotiated unsupervised time, and parental trust: The role of perceived parenting practices in adolescent health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health, 33*, 60-70.
- Brook, J. S., Whiteman, M., Gordon, A. S. & Brook, D. W. (1984). Identification with paternal attributes and its relationship to the son's personality and drug use. *Developmental Psychology, 20*, 1111-1119.
- Brook, J. S., Whiteman, M., Gordon, A. S. & Brook, D. W. (1986). Father-daughter identification and its impact on her personality and drug use. *Developmental Psychology, 22*, 743-748.
- Brook, J. S., Whiteman, M., Gordon, A. S. & Cohen, P. (1986). Some models and mechanisms for explaining the impact of maternal and adolescent characteristics on adolescent stage of drug use. *Developmental Psychology, 22*, 460-467.
- Bussey, K. & Bandura, A. (1984). Influence of gender constancy and social power on sex-linked modeling. *Journal of Personality and Social Psychology, 47*, 1292-1302.
- Cable, N. & Sacker, A. (2008). Typologies of alcohol consumption in adolescence: Predictors and adult outcomes. *Alcohol & Alcoholism, 43*, 81-90.
- Cernkovich, S. A. & Giordano, P. C. (1987). Family relationships and delinquency. *Criminology, 25*, 295-319.
- Chassin, L., Pillow, D. R., Curran, P. J., Molina, B. S. G. & Barrera, M. (1993). Relation of parental alcoholism to early adolescent substance use: A test of three mediating mechanisms. *Journal of Abnormal Psychology, 102*, 3-19.
- Chassin, L., Rogosch, F. & Barrera, M. (1991). Substance use and symptomatology among adolescent children of alcoholics. *Journal of Abnormal Psychology, 100*, 449-463.
- Chou, S. P. & Pickering, R. P. (1992). Early onset of drinking as a risk factor for lifetime alcohol-related problems. *British Journal of Addiction, 87*, 1199-1204.
- Coffelt, N. L., Forehand, R., Olson, A. L., Jones, D. J., Gaffney, C. A. & Zens, M. S. (2006). A longitudinal examination of the link between parent alcohol problems and youth drinking: The moderating roles of parent and child gender. *Addictive Behaviors, 31*, 593-605.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Cohen, D. A., Richardson, J. & LaBree, L. (1994). Parenting behaviors and the onset of smoking and alcohol use: A longitudinal study. *Pediatrics*, *94*, 368-375.
- Crawford, L. A. & Novak, K. B. (2002). Parental and peer influences on adolescent drinking: The relative impact of attachment and opportunity. *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse*, *12*, 1-26.
- Crawford, L. A. & Novak, K. B. (2008). Parent-child relations and peer associations as mediators of the family structure-substance use relationship. *Journal of Family Issues*, *29*, 155-184.
- Curran, P. J. & Chassin, L. (1996). A longitudinal study of parenting as a protective factor for children of alcoholics. *Journal of Studies on Alcohol*, *57*, 305-313.
- Davies, P. T. & Lindsay, L. L. (2004). Interpersonal conflict and adolescence adjustment: Why does gender moderate early adolescent vulnerability? *Journal of Family Psychology*, *18*, 160-170.
- Dawson, J. (2009). *Interpreting interaction effects*. Hentet 28. mars 2010, fra <http://www.jeremydawson.co.uk/slopes.htm>
- Del Boca, F. K. & Darkes, J. (2003). The validity of self-reports of alcohol consumption: State of the science and challenges for research. *Addiction*, *98*, 1-12.
- DeWit, D. J., Adlaf, E. M., Offord, D. R & Ogbourne, A. C. (2000). Age at first alcohol use: A risk factor for the development of alcohol disorders. *American Journal of Psychiatry*, *157*, 745-750.
- Dielman, T. E., Butchart, A. T., Shope, J. T. & Miller, M. (1991). Environmental correlates of adolescent substance use and misuse: Implications for prevention programs. *Substance Use & Misuse*, *25*, 855-878.
- Ducci, F. & Goldman, D. (2008). Genetic approach to addiction: Genes and alcohol. *Addiction*, *103*, 1414-1428.
- Eliason, M. J. & Skinstad, A. H. (1995). Drug/alcohol addictions and mothering. *Alcoholism Treatment Quarterly*, *12*, 83-96.
- Elkins, I. J., McGue, M., Malone, S. & Iacono, W. G. (2004). The effect of parental alcohol and drug disorders on adolescent personality. *American Journal of Psychiatry*, *161*, 670-676.

- ESPAD, The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (2007). *Norway, key results 2007*. Hentet 22. september, 2010, fra ESPADs internettside:
<http://www.espad.org/norway>
- Farrell, M. P. & Barnes, G. M. (1993). Family systems and social support: A test of the effects of cohesion and adaptability on the functioning of parents and adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 119-132.
- Farrell, M. P., Barnes, G. M. & Banerjee, S. (1995). Family cohesion as a buffer against the effects of problem-drinking fathers on psychological distress, deviant behavior, and heavy drinking in adolescents. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 377-385.
- Fergusson, D. M., Lynskey, M. T. & Horwood, L. J. (1994). Childhood exposure to alcohol and adolescent drinking patterns. *Addiction*, 89, 1007-1016.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS (and sex and drugs and rock 'n' roll)*. London: SAGE.
- Flannery, D. J., Williams, L. & Vazsonyi, A. T. (1999). Who are they and what are they doing? Delinquent behavior, substance use, and early adolescents' after-school time. *American Journal of Orthopsychiatry*, 69, 247-253.
- Foxcroft, D. R., Ireland, D., Lister-Sharp, D. J., Lowe, G. & Breen, R. (2003). Longerterm primary prevention for alcohol misuse in young people: A systematic review. *Addiction*, 98, 397-411.
- Foxcroft, D. R. & Lowe, G. (1991). Adolescent drinking behaviour and family socialization factors: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 14, 255-273.
- Friestad, C. & Klepp, K. I. (2006). Socioeconomic status and health behavior patterns through adolescence: Results from a prospective cohort study in Norway. *European Journal of Public Health*, 16, 41-47.
- Ge, X., Lorenz, F. O., Conger, R. D., Elder, G. H., Jr. & Simons, R. L. (1994). Trajectories of stressful life events and depressive symptoms among adolescence. *Developmental Psychology*, 30, 467-483.
- Gelernter, J. & Kranzler, H. R. (2009). Genetics of alcohol dependence. *Human Genetics*, 126, 91-99.
- Gfroerer, J. (1987). Correlation between drug use by teenagers and drug use by older family members. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 13, 95-108.

- Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E. & Eccles, J. S. (2005). Parents, peers, and problem behavior: A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology, 41*, 401- 413.
- Grant, J. D., Scherrer, J. F., Lynskey, M. T., Lyons, M. J., Eisen, S. A., Tsuang, M. T. et al. (2006). Adolescent alcohol use is a risk factor for adult alcohol and drug dependence: Evidence from a twin design. *Psychological Medicine, 36*, 109-118.
- Green, G., Macintyre, S., West, P. & Ecob, R. (1991). Like parent like child? Associations between drinking and smoking behaviour of parents and their children. *British Journal of Addiction, 86*, 745-758.
- Han, C., McGue, M. K. & Iacono, W. G. (1999). Lifetime tobacco, alcohol and other substance use in adolescent Minnesota twins: univariate and multivariate behavioral genetic analyses. *Addiction, 94*, 981-993.
- Hansen, W. B. & McNeal, R. B. (1996). The law of maximum expected potential effect: Constraints placed on program effectiveness by mediator relationships. *Health Education Research, 11*, 501-507.
- Harburg, E., Davis, D. R. & Caplan, R. (1982). Parent and offspring alcohol use: initiative and aversive transmission. *Journal of Studies on Alcohol, 43*, 497-516.
- Harburg, E., Gleiberman, L., DiFranceisco, W., Schork, A. & Weissfeld, L. (1990). Familial transmission of alcohol use, III. Impact of imitation/non-imitation of parent alcohol use (1960) on the sensible/problem drinking of their offspring (1977). *British Journal of Addiction, 85*, 1141-1155.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F. & Miller, J. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin, 112*, 64-105.
- Hawkins, J. D, Jenson, J. M., Catalano, R. E & Lishner, D. M. (1988). Delinquency and drug abuse: Implications for social services. *Social Service Review, 62*, 258-284.
- Helsedirektoratet (2008a). *Fakta om alkohol: Hva er alkohol?* Hentet 22. september, 2010, fra Helsedirektoratets internettside:
http://www.helsedirektoratet.no/rusmidler/fakta_om_alkohol/hva_er_alkohol__5460

- Helsedirektoratet (2008b). *Fakta om alkohol: Alkohol som samfunnsproblem*. Hentet 29. september, 2010, fra Helsedirektoratets internettside: http://www.helsedirektoratet.no/rusmidler/fakta_om_alkohol/alkohol_som_samfunnsproblem_5817
- Hill, J. P. & Lynch, M. E. (1983). The intensification of gender-related role expectations during early adolescence. I J. Brooks-Gunn & A. Petersen (red.), *Females at puberty: Biological and psychosocial perspectives* (s. 201-228). New York: Plenum Press.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hirschi, T. & Gottfredson, M. R. (red.) (1994). *The generality of deviance*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Hoeve, M., Dubas, J., Eichelsheim, V., van der Laan, P., Smeenik, W. & Gerris, J. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 749-775
- Hopfer, C. J., Crowley, T. J. & Hewitt, J. K. (2003). Review of twin and adoption studies on adolescent substance use. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42, 710-719.
- Hops, H., Duncan, T. E., Duncan, S. C. & Stoolmiller, M. (1996). Parent substance use as a predictor of adolescent use: A six-year lagged analysis. *Annals of Behavioral Medicine*, 18, 157-164.
- Horverak, Ø. & Bye, E. K. (2007). *Det norske drikkemønsteret: En studie basert på intervjudata fra 1973-2004*. SIRUS-Rapport nr. 2/2007. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Hrubec, Z. & Omenn, G. S. (1981). Evidence of genetic predisposition to alcoholic cirrhosis and psychosis: Twin concordances for alcoholism and its biological end points by zygosity among male veterans. *Alcoholism*, 5, 207-215.
- Huba, G. J. & Bentler, P. M. (1980). The role of peer and adult models for drug taking at different stages in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 9, 449-465.
- Hundleby, J. D. & Mercer, W. G. (1987). Family and friends as social environments and their relationship to young adolescents' use of alcohol, tobacco, and marijuana. *Journal of Marriage and Family*, 49, 151-164.
- Jakobsen, R. (1997). Stages of progression in noncoital sexual interactions among young adolescents: An application of the mokken scale analysis. *International Journal of Behavioral Development*, 21, 537-553.

- Johnson, V. & Pandina, R. J. (1991). Effects of family environment on adolescent substance use, delinquency, and coping styles. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse, 17*, 71-88.
- Jung, J. (1995). Parent-child closeness affects the similarity of drinking levels between parents and their college-age children. *Addictive Behaviors, 20*, 61-67.
- Kandel, D. B. (1980). Drug and drinking behavior among youth. *American Sociological Review, 6*, 235-285.
- Kandel, D. B. & Andrews, K. (1987). Processes of adolescent socialization by parents and peers. *International Journal of the Addictions, 22*, 319-342.
- Kemppainen, U., Tossavainen, K., Vartiainen, E., Jokela, V., Puska, P., Pantelejev, V. & Uhanov, M. (2008). Environmental factors as predictors of alcohol use among ninthgrade adolescents in Pitkäranta (Russian Karelia) and in eastern Finland. *Scandinavian Journal of Public Health, 36*, 769-777.
- Kerr, M. & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology, 36*, 366-380.
- Kessler, R. C. & Essex, M. (1982). Marital status and depression: The role of coping resources. *Social Forces, 61*, 484-507.
- Kierkus, C. A. & Baer, D. (2002). A social control explanation of the relationship between family structure and delinquent behavior. *Canadian Journal of Criminology, 44*, 425-458.
- Koopmans, J. R. & Boomsma, D. I. (1996). Familial resemblances in alcohol use: Genetic or cultural transmission? *Journal of Studies on Alcohol, 57*, 19-28.
- Kuendig, H. & Kuntsche, E. (2006) Family bonding and adolescent alcohol use: moderating effect of living with excessive drinking parents. *Alcohol & Alcoholism, 41*, 464-471.
- Kumpfer, K. L. (1999). Factors and processes contributing to resilience: The resilience framework. I M. D. Glantz & J. L. Johnson (red.), *Resilience and development: Positive life adaptations* (s. 179-224). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Kumpfer, K. L., Alvarado, R., Whiteside, H. O. & Tait, C. (2004). The strengthening families program (SFP): An evidence based, multi-cultural family skills training program. I J. Szapocznik, P. Tolan & S. Sambrano (red.), *Preventing substance abuse* (s. 3-14). Washington, DC: American Psychological Association.

- Kumpfer, K. L. & Turner, C. W. (1990-1991). The social ecology model of adolescent substance abuse: Implications for prevention. *International Journal of the Addictions*, 25(4A), 435-463.
- Kuntsche, E. N. & Kuendig, H. (2006). What is worse? A hierarchy of family-related risk factors predicting alcohol use in adolescence. *Substance Use and Misuse*, 41, 71-86.
- Latendresse, S. J., Rose, R. J., Viken, R. J., Pulkkinen, L., Kaprio, J. & Dick, D. M. (2008). Parenting mechanisms in links between parents' and adolescents' alcohol use behaviors. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 32, 322-330.
- Legrand, L. N, McGue, M. & Iacono, W. G. (1999). Searching for interactive effects in the etiology of early-onset substance use. *Behavior Genetics*, 29, 433-444.
- Lintonen, T., Ahlstrom, S. & Metso, L. (2004). The reliability of self-reported drinking in adolescence. *Alcohol & Alcoholism*, 39, 362-368.
- Luthar, S. S. & Bidwell Zelazo, L. (2003). Research on resilience: an integrative review. I S. S. Luthar (red.), *Resilience and Vulnerability: Adaptation in the Context of Childhood Adversities* (s. 510-525). Cambridge University Press: Cambridge.
- Maes, H. H., Woodard, C. E., Murrelle, L., Meyer, J. M., Silberg, J. L., Hewitt, J. K., Rutter, M. et al. (1999). Tobacco, alcohol and drug use in 8-16 year old twins: The Virginia twin study of adolescent behavioral development. *Journal of Studies on Alcohol*, 60, 293-305.
- Marcos, A. C., Bahr, S. J. & Johnson, R. E. (1986). Test of a bonding/association theory of adolescent drug use. *Social Forces*, 65, 135-158.
- Marshal, M. P. & Chassin, L. (2000). Peer influence on adolescent alcohol use: The moderating role of parental support and discipline. *Applied Developmental Science*, 4, 80-88.
- Masten, A. S. & Powell, J. L. (2003). A resilience framework for research policy, and practice. I S. S. Luthar (red.), *Resilience and Vulnerability: Adaptation in the Context of Childhood Adversities* (s.1-25). Cambridge University Press: Cambridge.
- McGue, M., Sharma, A. & Benson, P. (1996). Parent and sibling influences on adolescent alcohol use and misuse: Evidence from a U.S. adoption cohort. *Journal of Studies on Alcohol*, 57, 8-18.
- Natvig, H. (2009). Barn, badevann og rusforebyggende tiltak i ungdomsskolen. *Nordisk alkohol- & narkotikatidsskrift*, 26, 355-361.

- Nordlund, S. (1992). *Metoder og metodeproblemer ved estimering av alkoholforbruk*. SIFA-rapport nr. 3/1992. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Pape, H. (2009). Skoletiltak som synes å gi effekt: Fruktbar forskning om rusforebygging eller suspekterte historier om suksess? *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*, 26, 341-354.
- Pape, H. & Storvoll, E. E. (2005). «Foreldrelanging» og ungdomsfull. *Tidskrift for ungdomsforskning*, 5, 51-70.
- Pedhazur, E. J. & Schmelkin, L. P. (1991). *Measurement, design, and analysis: An integrated approach*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Poelen, E. A. P., Scholte, R. H. J., Willemsen, G., Boomsma, D. I. & Engels, R. C. M. E. (2007). Drinking by parents, siblings, and friends as predictors of regular alcohol use in adolescents and young adults: A longitudinal twin-family study. *Alcohol & Alcoholism*, 42, 362-369.
- Pollock, V. E., Schneider, L. S., Gabrielli, W. F. & Goodwin, D. W. (1987). Sex of parent and offspring in the transmission of alcoholism: A meta-analysis. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 175, 668-673.
- Rhee, S. H., Hewitt, J. K., Young, S. E., Corley, R. P., Crowle, T. J. & Stallings, M. C. (2003). Genetic and environmental influences on substance initiation, use, and problem use in adolescents. *Archives of General Psychiatry*, 60, 1256-1264.
- Rittenhouse, J. D. & Miller, J. D. (1984). Social learning and teenage drug use: An analysis of family dyads. *Health Psychology*, 3, 329-345.
- Robins, L. N. (1980). The natural history of drug abuse. *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 52, 7-20.
- Roosa, M. W., Tein, J., Groppenbacher, N., Michaels, M. & Dumka, L. (1993). Mothers' parenting behavior and child mental health in families with a problem-drinking parent. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 107-118.
- Rossow, I., Moan, I. S & Natvig, H. (2009). *Nære pårørende av alkoholmisbrukere: Hvor mange er de og hvordan berøres de?* SIRUS-Rapport nr.9/2009. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Ryan, S. M., Jorm, A. F. & Lubman, D. I. (2010). Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 44, 774-783.

- Sandler, I., Schoenfelder, E. N., Wolchik, S. A. & MacKinnon, D. P. (2011). Long-term impact of prevention programs to promote effective parenting: Lasting effects but uncertain processes. *Annual Review of Psychology*, *62*, 299-329.
- Scholte, R. H. J., Poelen, E. A. P., Willemsen, G., Boomsma, D. I. & Engels, R. C. M. E. (2008). Relative risks of adolescent and young adult alcohol use: The role of drinking fathers, mother, siblings and friends. *Addictive Behaviors*, *33*, 1-14.
- Schulte, M. T., Ramo, D. & Brown, S. A. (2009). Gender differences in factors influencing alcohol use and drinking progression among adolescents. *Clinical Psychology Review*, *29*, 535-547.
- Seljamo, S., Aromaa, M., Koivusilta, L., Rautava, P., Sourander, A., Helenius, H., et al. (2006). Alcohol use in families: A 15-year prospective follow-up study. *Addiction*, *101*, 984-992.
- Sher, K. & Trull, T. (1994). Personality and disinhibitory psychopathology: Alcoholism and antisocial behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, *103*, 92-102.
- Smart, R. G. & Fejer, D. (1972). Drug use among adolescents and their parents: Closing the generation gap in mood modification. *Journal of Abnormal Psychology*, *79*, 153-160.
- Sokol-Katz, I., Dunham, R. & Zimmerman, R. (1997). Family structure versus parental attachment in controlling adolescent deviant behavior: A social control model. *Adolescence*, *32*, 199-215.
- Spoth, R. L., Redmond, C. & Shin, C. (2001). Randomized trial of brief family interventions for general populations adolescent substance use outcomes 4 years following baseline. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *69*, 1-15.
- Stall, R. (1986). Change and stability in quantity and frequency of alcohol use among aging males: A 19-year follow-up study. *British Journal of Addiction*, *81*, 537-544.
- Stattin, H. & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, *71*, 1072-1085.
- Steinberg, L. (1988). Reciprocal relation between parent-child distance and pubertal maturation. *Developmental Psychology*, *24*, 122-128.
- Stuart, R. B. (1974). Teaching facts about drugs: Pushing or preventing? *Journal of Educational Psychology*, *37*, 198-201.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics (4.utg)*. New York: HarperCollins.

- Tambs, K. & Vaglum, P. (1990). Alcohol consumption in parents and offspring: A study of the family correlation structure in a general population. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 82, 145-151.
- Thompson, K. M. & Wilsnack, R. W. (1987). Parental influence on adolescent drinking: Modeling, attitudes, or conflict? *Youth and Society*, 19, 22-43.
- Urberg, K. A., Degirmencioglu, S. M. & Pilgrim, C. (1997). Close friend and group influence on adolescent cigarette smoking and alcohol use. *Developmental Psychology*, 33, 834-44
- Urberg, K., Goldstein, M. & Toro, P. (2005). Supportive relationships as a moderator of the effects of parent and peer drinking on adolescent drinking. *Journal of Research on Adolescence*, 15, 1-19.
- Vakalahi, H. F. (2001). Adolescent substance use and family-based risk and protective factors: a literature review. *Journal of Drug Education*, 31, 29-46.
- Vedøy, T. F. & Skretting, A. (2009). *Ungdom og rusmidler: Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1968-2008*. SIRUS-Rapport nr.5/2009. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Weinberg, N. Z., Dielman, T. E., Mandell, W. & Shope, J. T. (1994). Parental drinking and gender factors in the prediction of early adolescent alcohol use. *International Journal of the Addictions*, 29, 89-104.
- Werner, N. E. & Silbereisen, R. K. (2003). Family relationship quality and contact with deviant peers as predictors of adolescent problem behaviors: The moderating role of gender. *Journal of Adolescent Research*, 18, 454-480.
- Whitbeck, L. B., Conger, R. D. & Kao, M. (1993). The influence of parental support, depressed affect, and peers on the sexual behaviors of adolescent girls. *Journal of Family Issues*, 14, 261-278.
- Wilcox, B. L. (1981). Social support, life stress and psychological adjustment: A test of the buffering hypothesis. *American Journal of Community Psychology*, 9, 371-386.
- Wilks, J., Callan, V. J. & Austin, D. A. (1989). Parent, peer and personal determinants of adolescent drinking. *British Journal of Addiction*, 84, 619-630.
- Yu, J. (1998). Perceived parental/peer attitudes and alcohol-related behaviors: An analysis of the impact of the drinking age law. *Substance Use & Misuse*, 33, 2687-2702.

- Zabin, L. S., Hardy, J. B., Smith, E. A. & Hirsch, M. B. (1986). Substance use and its relation to sexual activity among inner-city adolescents. *Journal of Adolescent Health Care*, 7, 320-331.
- Zhang, L., Welte, J. W. & Wieczorek, W. F. (1999). The influence of parental drinking and closeness on adolescent drinking. *Journal of Studies on Alcohol*, 60, 245-251.